

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องความต้องการที่อยู่อาศัยในวัยสูงอายุของผู้ที่ทำงานบริษัทชั้นนำในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาภายใต้แนวความคิดและทฤษฎีด้านที่อยู่อาศัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
2. แนวความคิดวิถีชีวิตครอบครัวกับผู้สูงอายุ
3. แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ
4. แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนพักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ
5. แนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิตของมนุษย์
6. แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกที่อยู่อาศัย
7. แนวความคิดเกี่ยวกับการย้ายที่อยู่อาศัย
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

1. การกำหนดความสูงอายุ

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมาย ของคำว่า ชรา ว่า “ความแก่ ความชำรุดทรุดโทรม” (จ่านง ทองประเสริฐ, 2518) ในสังคมไทยคำว่า คนแก่, คนชรา ชราภาพ หรือคำอื่น ๆ ที่มีลักษณะล้อเลียน เป็นคำเรียกคนกลุ่มหนึ่งที่มีอายุค่อนข้างมาก และมีสภาพร่างกายที่ทรุดโทรม ทั้งร่างกายและจิตใจ ฟังดูแล้วทำให้เกิดความหดหู่และสิ้นหวัง ดังนั้น เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2505 ซึ่งมีการประชุมคณะผู้อาวุโสครั้งแรก พล.ต.ต. หลวงอรรถสิทธิสุนทร จึงได้เสนอคำว่า “ผู้สูงอายุ” (Elderly) ขึ้น อันเป็นที่ยอมรับกันทุกฝ่ายและใช้แพร่หลายตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (ประสพ รัตนากร, 2524)

คนชรา หรือผู้สูงอายุ (Elderly) หมายถึงบุคคลในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิตซึ่ง วงจรชีวิตนั้นเริ่มตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา การกำหนด เกณฑ์ว่า เมื่อใดจึงจะเรียกว่าผู้สูงอายุนั้น ในสังคมดั้งเดิม ได้กำหนดการเป็นผู้สูงอายุโดยใช้ บทบาทที่บุคคลนั้น ๆ ทำอยู่ในสังคมเป็นเกณฑ์ ซึ่งบทบาทเหล่านี้ มักจะเป็นบทบาทที่ แสดงถึงความเป็นผู้มีความรับผิดชอบในสังคม ส่วนในปัจจุบันมักจะใช้อายุเป็นเกณฑ์นี้ก็ แตกต่างกันไปในสังคมของแต่ละประเทศ เช่นบางประเทศกำหนด 55 ปี บางประเทศ กำหนด 65 ปี หรือ 70 ปี และตัวเลขเหล่านี้ คือเกณฑ์อายุที่จะปลดเกษียณตัวเอง ออกจากการปฏิบัติงานตามที่แต่ละประเทศ กำหนดขึ้นไว้นั่นเอง

การกำหนดกฎเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งมีความแตกต่างกันไป จึงเป็นการยากที่จะทำ ให้มีการยอมรับกันได้ในทุก ๆ ประเทศ ดังนั้น ที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ (World Assembly On Aging) จึงได้กำหนดให้ผู้ที่มิอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นผู้ สูงอายุ (Elderly) และให้ใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก สำหรับประเทศไทยก็ได้กำหนด ลักษณะของผู้สูงอายุว่า หมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ ของที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ และอายุ 60 ปีนี้เอง จึงเป็นเกณฑ์การปลดเกษียณ อายุราชการ ของข้าราชการไทยด้วยเช่นกัน (สุรกุล เจนอบรม, 2534)

2. การเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ

วัยสูงอายุเป็นพัฒนาการขั้นหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อย เป็นค่อยไปแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงจะมีผลกระทบต่อสภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก และมีอิทธิพลต่อสภาพการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ก่อ ให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้แก่ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2534)

1. การเปลี่ยนแปลงทางกาย เมื่ออย่างเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ สภาพร่างกายของ บุคคลผู้นั้นจะค่อย ๆ เสื่อมลงไปด้วย การทำงานของอวัยวะหลายส่วนดำเนินไปอย่างไม่

ปกติมัก ร่างกายจะอ่อนแอ ความต้องการอาหารจะลดลงและมีภาวะจิตใจหงุดหงิด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต่อลักษณะทางด้านกายภาพของผู้สูงอายุหลาย ๆ ด้าน ดังนี้

ก. เกิดการเปลี่ยนแปลงของเซลล์ในสมอง ออกซิเจนในสมองน้อยลง ทำให้เกิดความเสื่อมของสมอง ความรู้สึกชา ความสัมพันธ์ระหว่างสมอง กล้ามเนื้อและข้อจะเสียไปภาวะการทรงตัวไม่ปกติ

ข. เกิดการเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อ เซลล์เสื่อมสลายไป กล้ามเนื้อจะเหี่ยวลง ความว่องไวต่อการรับรู้ต่าง ๆ ลดลง ไม่ว่าจะเป็นการได้ยิน การได้กลิ่น การเห็นและรับรู้รส

ค. เกิดการเปลี่ยนแปลงของต่อมต่าง ๆ เช่น ต่อมเหงื่อ ทำให้ผิวหนังแห้งและแตก เกิดอาการคัน กระดูกสันหลังแบนและแตกง่าย เพราะขาดธาตุแคลเซียม ความแข็งแรงของกระดูกน้อยลงหลังจะค่อม กระดูกโกงและตัวงอ

ง. ระบบการย่อยและการขับถ่ายเสื่อมลง เนื่องจากผู้สูงอายุเคี้ยวอาหารไม่ละเอียดเพราะความเสื่อมของฟัน เกิดการจุดเสียด การดูดซึมไม่ดี การขับถ่ายไม่ดีนัก การเคลื่อนไหวของลำไส้ไม่ดี เพราะขาดการออกกำลังกาย มีอาการท้องผูกหรือท้องเดินง่าย บางรายจะควบคุมปัสสาวะได้น้อย

จ. เกิดการเปลี่ยนแปลงทางระบบการหายใจ มีอาการลิ้นหัวใจแข็ง เกิดโรคหัวใจได้ง่าย

ฉ. เกิดอาการแทรกซ้อนภายหลังการเจ็บป่วย โดยเฉพาะผู้ที่เจ็บป่วยนาน ๆ จะเกิดอาการตามบริเวณข้อ ตะโพก มือ และไหล่ หรือเกิดอาการอักเสบของหลอดเลือดและเกิดการอุดตันในทางเดินอาหาร

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ ในผู้สูงอายุระบบการทำงานของประสาทและสมอง เสื่อมประสิทธิภาพลง ไม่ค่อยปรับให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์หลายประการ ในกรณีผู้สูงอายุที่มีปัญหาเกี่ยวกับสภาวะเศรษฐกิจ ต้องออกจากงานเนื่องจากเกษียณอายุ ไร้ผู้อุปการะเนื่องจากคู่สมรสถึงแก่ชีวิต ขาดเงิน ขาดที่อยู่อาศัย ทำให้ผู้สูงอายุมีวิกฤติการณ์ทางอารมณ์ คือมีความวิตกกังวลสูง กลัวตายรู้สึกว่าจะสังคมไม่ต้องการ มีผลทำให้เกิดอาการเศร้าซึม และอารมณ์อ่อน

ไหวง่าย นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่เผชิญกับการสูญเสียต่าง ๆ และไม่สามารถปรับตัวให้กับสภาพนั้นได้ ก็ทำให้เกิดปัญหาทางจิตใจและอารมณ์ได้เช่นกัน

เกษมและกุลยา (2528) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของผู้สูงอายุที่พบคือ

ก. การรับรู้ มีการรับรู้ต่อสิ่งใหม่ได้ยาก เพราะความสามารถและประสิทธิภาพของอวัยวะรับความรู้สึก การสื่อสารและการรับรู้เสื่อมสมรรถภาพ ความสามารถในการจำลดถอย การสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เป็นไปได้ช้าและไม่สู้จะสมบูรณ์

ข. การแสดงออกทางอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของผู้สูงอายุ เป็นกลไกเกี่ยวเนื่องกับการสนองความต้องการของจิตใจต่อ การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม

ค. การสร้างวิถีดำเนินชีวิตตนเอง การมีอายุมากขึ้น ก็คือการเดินเข้าสู่ความตาย การยอมรับต่อสภาวะดังกล่าวของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุพัฒนาวิถีดำเนินชีวิตให้กับตนเอง เป็นโลกใหม่ของวัยสูงอายุ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปตามเหตุผลและความพึงพอใจของแต่ละบุคคล

ง. ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุจะสนใจต่อสิ่งแวดล้อม เฉพาะที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและตรงกับความสนใจของตนเองเท่านั้น โดยมีอารมณ์เป็นพื้นฐาน

3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมในอดีตที่ผ่านมาผู้สูงอายุในสังคมไทยมีสถานภาพทางสังคมสูง ได้รับการยกย่องนับถือโดยทั่วไป อันเป็นผลมาจากลักษณะของครอบครัวขยาย แต่ในปัจจุบันโครงสร้างครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการรับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก ตลอดจนความทันสมัย (Modernization) และเทคโนโลยีต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อสถานภาพของผู้สูงอายุ ความเคารพนับถือที่ผู้สูงอายุได้รับจากครอบครัวและชุมชนก็เริ่มลดน้อยลงทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว และมีปัญหาในการปรับตัว

4. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้ผู้สูงอายุถูกผลักดันให้ออกไปจากตลาดแรงงาน และการออกจากงานเนื่องจากการเกษียณอายุทำให้ผู้สูงอายุมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

นพ.บรรลุ ศิริพานิช (2531) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ มีอยู่ 3 ประการ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงในอาชีพและรายได้

เนื่องจากต้องออกจากงานเดิม ทำให้รายได้น้อยลง การหางานใหม่ทำได้ยากขึ้น เพราะต้องแข่งขันกับคนหนุ่มสาวในตลาดแรงงาน การที่ต้องเป็นคนว่างงาน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการดำเนินชีวิตจากการที่ได้รายได้น้อยลง

2. การเปลี่ยนแปลงในจิตวิทยาสังคม

บทบาทที่เคยแสดงในสังคมถูกจำกัดลง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามตำแหน่งหน้าที่สูญหายไป ความที่เคยได้รับการยกย่องเป็นคนสำคัญ กลับกลายเป็นคนธรรมดาทำให้มองภาพพจน์ตนเองต่ำลง

3. การเสื่อมทางกายภาพและสรีรวิทยา

การเสื่อมทางกายภาพ และสรีรวิทยาของอวัยวะต่าง ๆ ทำให้สมรรถภาพของร่างกายต่ำลงผลกระทบ 3 ประการดังกล่าว เป็นปัจจัยที่ทำให้สุขภาพจิตเสื่อมโทรมลง ก่อให้เกิดกลุ่มอาการผิดปกติทางจิตใจและอารมณ์ อันได้แก่

1. อาการเหงาหรือว่าเหว เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ทำให้ขาดความสนใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม อาจพบการเจ็บป่วยทางร่างกายร่วมด้วยได้ เช่น มีอาการปวดท้อง กลืนอาหารไม่ได้ โดยตรวจหาสาเหตุไม่พบ

2. ความวิตกกังวล ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการปรับตัวของผู้เกษียณอายุ เมื่อกลับเข้าสู่สังคมใหม่หรือสถานการณ์ชีวิตใหม่ ความไม่แน่ใจในการปรับตัวทำให้เกิดความกลัวและวิตกกังวล มีอาการย้ำคิดย้ำทำ ขาดความมั่นใจ เป็นผลทำให้เกิดใจสั่นและมีโรคทางกายภาพตามมาได้

3. อาการหวาดระแวง จะมีลักษณะไม่เป็นมิตรกับใคร ก้าวร้าว ดูถูกมองทำที่ผู้อื่นในแง่ลบ

4. อาการซึมเศร้า พบได้มากในผู้สูงอายุที่ขาดความอบอุ่นในครอบครัวมาก่อน ซึ่งกลุ่มอาการผิดปกติทางจิตนี้เล็กน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละคน บุคคลผู้สามารถปรับตัวได้ดี จะไม่มีอาการทางจิตเลยก็ได้

3. ผลกระทบที่เกิดจากความเป็นผู้สูงอายุ

ผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่บุคคลอันเนื่องมาจากความเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งทาง วิชาวิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology) (สุรกุล เจนอบรม, 2534) ได้แบ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่บุคคลเป็น 3 ด้าน คือ

1. ผลที่เกิดขึ้นทางด้านร่างกาย (Physical Aging) ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลถึงการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ภายในร่างกายของผู้สูงอายุหลาย ๆ ด้าน เช่น ผลกำลังที่ลดถอยลง การนอนหลับ การเคลื่อนไหว การได้ยินของผิวหนัง เป็นต้น ก่อให้เกิดปัญหาทางสุขภาพ เช่น การเจ็บป่วยเรื้อรัง ซึ่งพบว่า 4 ใน 5 ของผู้สูงอายุมีโรคเรื้อรังอย่างน้อย 1 โรค

2. ผลที่เกิดขึ้นทางด้านจิตใจ (Psycholoaical Aging) ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสังคม เพราะความเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุและจะเป็นอุปสรรคต่อการติดต่อกับบุคคล รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ เป็นผลมาจากการสูญเสียในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย

2.1 การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เนื่องจากเพื่อน บุคคลที่เป็นญาติสนิท หรือคู่ชีวิตต้องตายจาก หรือแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกถูกพรากจากบุคคลอันก่อให้เกิดความซึมเศร้าได้ง่าย

2.2 การสูญเสียสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ เนื่องจากออกจากการทำงานทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมลดน้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกสูญเสียตำแหน่งหน้าที่ไร้คุณค่า ไม่มีความหมายในชีวิต และยังมีผลให้ผู้สูงอายุขาดเพื่อน ขาดความผูกพันที่เคยมีต่อสังคม อีกทั้งยังขาดรายได้หรือรายได้ลดน้อยลง

2.3 การสูญเสียสัมพันธ์ภายในครอบครัว เนื่องจากลักษณะของสังคมปัจจุบันมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ซึ่งเป็นผู้สูงอายุกับบุตรหลานของตนลดลง บทบาททางด้านการศึกษาดูแลและสั่งสอนจึงน้อยลงทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวเกิดความว่าเหวและรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าน้อยลง

2.4 การไม่สามารถสนองความต้องการทางเพศ ทั้ง ๆ ที่ยังมีความต้องการทางเพศอยู่ ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีระเคมีของร่างกาย อีกทั้งเหตุผลทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะเจตคติของสังคมที่มีต่อเพศสัมพันธ์ในวัยสูงอายุว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสม ทำให้มีผลกระทบต่อจิตใจของผู้สูงอายุ

3. ผลที่เกิดขึ้นทางด้านสังคมและวัฒนธรรม (Social And Cultural Aging) ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม มีส่วนเกี่ยวข้องกับสาเหตุของปัญหาทางกายและจิตของผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทยที่มีแนวโน้มไปทางตะวันตกมากขึ้น ย่อมเกิดผลกระทบต่อผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้แก่

3.1 การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีลักษณะกีดกันผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น บทบาทที่เกี่ยวข้องกับการงานตลอดจนบทบาทในครอบครัว ผู้สูงอายุซึ่งเคยเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวเป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องกลายเป็นผู้พึ่งพาอาศัยเป็นผู้รับมากกว่าผู้ให้ ทำให้ผู้สูงอายุสูญเสียอำนาจและบทบาทสังคมที่เคยมี ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองหมดความสำคัญและคิดว่าตนเองเป็นตัวปัญหา เป็นภาระของสังคม

3.2 การถูกทอดทิ้ง เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงสังคมจากสังคมแบบดั้งเดิมไปสู่สังคมสมัยใหม่ ทำให้เกิดการขยายตัวหรือการเติบโตของชุมชนเมือง (Urbanization) ระบบการผลิตเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป ผู้สูงอายุที่เป็นภาระไม่สามารถประกอบอาชีพหรือไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ มักจะถูกทอดทิ้ง

3.3 การเสื่อมความเคารพ สมัยก่อนผู้สูงอายุได้รับการเคารพนับถือในฐานะที่เป็นผู้มีประสบการณ์ แต่ในปัจจุบันค่านิยมเปลี่ยนไปตามแบบสังคมตะวันตก ที่นับถืออิสระภาพส่วนบุคคลและคิดว่าผู้สูงอายุเป็นคนที่ไม่ทันต่อเหตุการณ์ (Behind The Time) ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ มีผลกระทบต่อจิตใจเป็นอย่างมาก เช่น เกิดความรู้สึกว่าเหว่ รู้สึกหมดหวังหวาดระแวง ท้อแท้ในชีวิต เกิดความซึมเศร้า วิตกกังวลประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและพบว่าตนเองจำไม่ติดการได้ยินไม่ชัดเจน ซึ่งทำให้อารมณ์หวนไหว่มากยิ่งขึ้น จนทำให้บางคนปรับตัวไม่ได้เกิดอาการทางสุขภาพจิตขึ้น

4. ปัญหาของผู้สูงอายุ

จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันมีผลกระทบต่อผู้สูงอายุอย่างมาก ทั้งในเมืองและชนบท จากการศึกษาปัญหาของผู้สูงอายุอาจแบ่งออกเป็นปัญหาประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ (วุฒิสาร ตันไชยและเล็ก สมบัติ, 2533)

1. ปัญหาด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุมักจะมีปัญหาทั้งสุขภาพกายและจิต สุขภาพกายจะไม่แข็งแรงสมบูรณ์ดังเดิม ระบบต่าง ๆ ในร่างกายจะเสื่อมลง เช่น หูตึง ตาฟาง ฟันร่วงหลุดไป ผิวหนังเหี่ยวย่น และมีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน นอกจากนี้ปัญหาทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความวิตกกังวล ซึมเศร้า ท้อแท้ ผิดหวัง หงุดหงิด ซึ่งมีสาเหตุมาจากความเสื่อมของอวัยวะ และระบบการทำงานของร่างกาย การขาดความอบอุ่น และการเอาใจใส่ ความคับข้องใจที่ต้องพึ่งบุคคลอื่น โกรธตัวเองที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ และฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจน เป็นต้น

2. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุมักจะประสบปัญหาขาดรายได้หรือมีรายได้น้อยไม่เพียงพอ สำหรับการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข เนื่องจากผู้สูงอายุไม่มีงานทำ ในการศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจของผู้สูงอายุเกี่ยวกับรายได้การทำงานและการลงทุนในเรื่องรายได้พบว่า แหล่งที่มาของรายได้มี 3 ทาง คือ รายได้จากเงินบำนาญเมื่อเกษียณจากงานทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และรายได้จากเงินช่วยเหลือของบุตรหลานและญาติมิตร สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีเงินออมหรือทรัพย์สินเป็นทุนเดิมอยู่นั้น เมื่อหยุดทำงานก็ต้องเลี้ยงชีพด้วยเงินบำนาญหรือได้รับการอุปถัมภ์จากบุตรหลาน แต่เนื่องจากค่าครองชีพสูงขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้ปัญหาด้านเศรษฐกิจยังมีผลต่อปัญหาทางด้านสังคม และสุขภาพของผู้สูงอายุอีกด้วย เพราะความยากจนและความบีบคั้นทางเศรษฐกิจทำให้บุตรหลานไม่มีเวลาดูแลปรนนิบัติ ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตและสุขภาพกาย เพราะความเป็นอยู่ที่ไม่ดี ไม่ได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่า

3. ปัญหาในแง่สังคมและวัฒนธรรม หมายถึง ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับผู้อื่นที่อยู่ร่วมด้วย (สังคม) ตามแบบอย่างของการดำเนินชีวิตที่กลุ่มหรือนักสังคมสังเคราะห์นั้นยึดถืออยู่ (วัฒนธรรม) ผู้สูงอายุในปัจจุบันมักจะประสบปัญหานี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากสังคมได้เปลี่ยนแปลงจากเดิม ครอบครัวมิได้เป็นหน่วยผลิตร่วมกันอีกต่อไป แต่

ลักษณะของการประกอบอาชีพจะเป็นแบบที่สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนจะออกไปทำงานนอกบ้านตามลักษณะอาชีพที่แตกต่างกัน ตามความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล ประกอบกับคนรุ่นเยาว์มีการศึกษามากกว่าคนรุ่นก่อน มีประสบการณ์ชีวิต ค่านิยมทัศนคติที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้สูงอายุประสบปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์กับคนต่างรุ่นและจะพบว่าการยกย่องนับถือความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุ การเคารพอาวุโส การยอมรับในความสามารถของผู้สูงอายุลดน้อยลงเมื่อเทียบกับสังคมสมัยก่อน เหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกัน เกิดความขัดแย้งในครอบครัว ประกอบกับการขาดความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของผู้สูงอายุ ซึ่งทำให้ฐานะทางสังคมของผู้สูงอายุตกต่ำลง และเป็นสาเหตุสำคัญเบื้องหลังของการทอดทิ้งผู้สูงอายุ และปัญหาแห่งสังคมและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตใจของผู้สูงอายุตามมาด้วย

จากการศึกษาของ The United Charities Of Chicago (Loius Lowy, 1975) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายสำหรับผู้สูงอายุได้เสนอปัญหาที่ผู้สูงอายุประสบอยู่ ประกอบด้วย

1. ปัญหาในการปรับตัวของปัจเจกบุคคลและสัมพันธ์ภาพในครอบครัว พบว่าปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาไม่มากนัก แต่จะพบปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาผู้สูงอายุกับบุตรที่เป็นวัยรุ่น เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากช่องว่างระหว่างอายุ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความแตกแยกในครอบครัว และการถูกทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยว
2. ปัญหาการเจ็บป่วยทางร่างกายภาพและการบำบัดรักษา เป็นสิ่งที่สร้างความวิตกกังวลให้กับผู้สูงอายุมาก และมักจะแสดงออกทางอารมณ์
3. ความล้มเหลวในการใช้ความสามารถของตนเองจัดการกับเรื่องราวต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่ขาดผู้ดูแล จะประสบปัญหาในการจัดการดูแลตนเองในบ้าน
4. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การถูกตัดสิทธิและลดลงของรายได้ ปัญหาด้านงบประมาณและจัดซื้อสิ่งของ

5. การดำเนินชีวิตและปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ซึ่งผู้สูงอายุจะพบกับความยากลำบากในการปรับตัวและการดำเนินชีวิตในที่อยู่อาศัยใหม่

5. ความต้องการของผู้สูงอายุ

ความต้องการของผู้สูงอายุ สามารถจำแนกได้ดังนี้ (กระทรวงสาธารณสุข, 2530)

1. ความต้องการสนับสนุนจากครอบครัว ผู้สูงอายุเมื่อถูกปล่อยให้อยู่โดดเดี่ยวหรือแยกอยู่คนเดียว ขาดความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจรวมทั้งทางเศรษฐกิจผู้สูงอายุจึงมีความต้องการการสนับสนุนจากครอบครัวดั้งเดิมควบคู่ไปกับการช่วยเหลือจากภายนอก

2. ความต้องการด้านการประกันรายได้ โดยเฉพาะการประกันสังคมด้านประกันสุขภาพเพราะเมื่อเข้าสู่วัยชราภาพได้เลิกประกอบอาชีพแล้ว และได้รับบำนาญ เพื่อช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และมั่นคงปลอดภัย ไม่เป็นภาระของบุตรหลาน และสังคม

3. ความต้องการมีชีวิตร่วมในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางประการในสังคม สังคมจึงควรให้โอกาสแก่ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วม ในการปรับปรุงชีวิตให้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในการพัฒนาตนเอง

4. ความต้องการที่จะลดการพึ่งพาตนเองให้น้อยลง ถ้าครอบครัวและสังคมได้ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นการช่วยผู้สูงอายุให้รู้จักพึ่งตนเอง จะไม่เป็นภาระแก่สังคมในบั้นปลายของชีวิต

5. ความต้องการทางสังคมของผู้สูงอายุ

ก. ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ของกลุ่มและของสังคม

ข. ต้องการความยอมรับและความเคารพยกย่องนับถือจากบุคคลในครอบครัวและสังคม

ค. ต้องการเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในสายตาของสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มชุมชน และของสังคม

ง. ต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในครอบครัวและสังคมได้

นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีความต้องการด้านต่าง ๆ ดังนี้ (สิริสมร สุขสวัสดิ์, 2534)

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physical Needs) ซึ่งได้แก่ปัจจัย 4 คือ อาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค หรือ การรักษาพยาบาล โดยเฉพาะผู้สูงอายุควรจะได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษต่อเรื่องสุขภาพอนามัย เพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มักจะประสบกับปัญหาสุขภาพกาย อันเนื่องมาจากระบบอวัยวะต่าง ๆ เสื่อมลงตามอายุ ชัยที่มากขึ้น

2. ความต้องการด้านจิตใจ (Psychological Needs) ซึ่งได้แก่ ความรัก ความมั่นคงทางจิตใจ การได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากครอบครัว กลุ่มและสังคม

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของ ครอบครัวกลุ่มและสังคม ความต้องการการเคารพยกย่อง ต้องการเป็นบุคคลสำคัญ ต้องการมีชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมในชุมชน และต้องการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ ความต้องการทางสังคมของผู้สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญหากได้รับการตอบสนองจะทำให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้สูงอายุไม่ได้รับการตอบสนองจะก่อให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจ คือ หดหู่ใจ เศร้าใจ ว้าวุ่น ไม่สดชื่นร่าเริง และไม่มีความสุข

4. ความต้องการทางเศรษฐกิจ (Economical Needs) ความต้องการทำงานและมีรายได้ ผู้สูงอายุมักจะประสบปัญหาเชิงเศรษฐกิจ จึงส่งผลต่อการดำรงชีวิต ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ไม่ดีซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพอนามัย จากการวิจัยของ นภาพร ชโยวรรณ และ มาลินี วงษ์สิทธิ์ (2530) พบว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุที่มีงานทำต้องการทำงาน ที่ไม่ต้องการทำเพราะสุขภาพไม่เอื้ออำนวย และครอบครัวไม่ให้ทำ จะเห็นว่าแม้จะสูงอายุ แต่ผู้สูงอายุก็มีความต้องการในการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพโดยเฉพาะในครอบครัวที่ยากจน

สุวรรณี พลัฒพลาทอง (2522) ได้กล่าวถึงความต้องการของผู้สูงอายุไว้ ดังนี้

1. ความต้องการมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือของสังคม (Sense Of Belonging) มีความรู้สึกที่ตนเองยังไม่ถูกทอดทิ้ง

2. ความต้องการยอมรับและเชื่อถือจากบุคคลในสังคม (Acceptance And Recognition) โดยเฉพาะบุตรหลานและผู้ใกล้ชิด เพราะถ้ามีคนยอมรับนับถือ แสดงว่าตนเองยังมีประโยชน์ต่อบุตรหลานและสังคม
3. ความต้องการมีสัมพันธภาพทางสังคมกับบุคคลอื่นเป็นรายบุคคล (Individual Friendship) ต้องการเพื่อนคุยที่ถูกต้อง เห็นอกเห็นใจในเรื่องที่จะคุยด้วย
4. มีความสนใจในประสบการณ์ใหม่ ๆ ในสังคม

จะเห็นได้ว่า ความต้องการของผู้สูงอายุดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมด เน้นเรื่องของสัมพันธภาพกับผู้อื่น การเป็นที่ยอมรับและยกย่องนับถือจากบุคคลในสังคม โดยเฉพาะผู้ใกล้ชิด ดังนั้น ถ้าสามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้เพียงพอ ผู้สูงอายุย่อมจะเกิดความพึงพอใจและมีความสุข มีชีวิตที่ยืนยาวและเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคม

6. การเตรียมตัวสำหรับการเกษียณอายุ

การเกษียณอายุ เป็นการเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคม พร้อมกับการเปลี่ยนวัยของมนุษย์จากวัยผู้ใหญ่เข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งถือว่าเป็นวัยวิกฤตสุดท้ายของชีวิต วิกฤตเป็นส่วนหนึ่งของของกระบวนการปกติของการเจริญเติบโต และพัฒนาการของมนุษย์ วิกฤตจะค่อยเป็นค่อยไปเมื่อบุคคลเปลี่ยนจากวัยหนึ่งไปอีกรวัยหนึ่ง ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจและสภาพสังคมเปลี่ยนจากวัยเด็กสู่วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่และวัยสูงอายุ ดังนั้น วิกฤตจึงเกิดจากการที่บุคคลไม่สามารถเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้เหมาะสมกับวัยใหม่ของตนเอง

เนื่องจากช่วงก่อนการเกษียณอายุเป็นช่วงที่บุคคลส่วนใหญ่ จะมีความเจริญถึงขีดสูงสุดในทุกด้าน แต่เมื่อถึงช่วงเกษียณอายุ บุคคลจะมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปมาก กล่าวคือบุคคลจะสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยมี นับตั้งแต่การสูญเสียบทบาททางการงาน การสูญเสียอำนาจ การมีรายได้ลดลง การมีสถานะทางสังคมตกต่ำ การรู้สึกว่าคุณเองไร้

ประโยชน์ต่อสังคมไปจนถึงการมีเวลาว่างมากเกินไป ความรู้สึกดังกล่าวจะมีมากหรือน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับ การเตรียมตัวและการปรับตัวของแต่ละบุคคล (ศิริวงศ์ ทับสายทอง, 2530)

การวางแผนหรือการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ มีความสำคัญพอ ๆ กับการวางแผนในการประกอบอาชีพหรือการวางแผนในการแต่งงาน การเกษียณอายุจะเป็นสิ่งที่น่าพอใจ สำหรับคนที่เต็มใจที่จะเกษียณ และมีการเตรียมตัวก่อนการเกษียณ (Mc Conell, 1983) บุคคลที่เตรียมตัวก่อนการเกษียณไว้เป็นอย่างดีแล้ว จะมองการเกษียณอายุว่าเป็นเพียง “ระบบติจาก” เท่านั้น เป็นการถอนตัวออกจากงานหนึ่งเพื่อไปทำอีกงานหนึ่ง คือ เป็นเพียงการถอนตัวเองออกจากอาชีพนั้น ๆ เท่านั้น ไม่ได้ถอนตัวเองออกจากกิจการอื่น ๆ แต่อย่างใด หากได้มีการเตรียมตัววางแผนล่วงหน้าไว้ก่อนแล้ว วัยหลังเกษียณอายุไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นวัยแห่งการสิ้นสุดของการเดินทางเสมอไป สามารถจะเป็นวัยแห่งการเริ่มต้นของการเดินทางบนถนนอีกสายหนึ่งและอาจจะเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดในชีวิตเลยก็ได้

อลาสเตอร์ เฮอร์อน (1963 อ้างถึง วิจิตร บุญยโหดระ ; 2535) จัดเรียงลำดับเงื่อนไขที่ทำให้ชีวิตหลังเกษียณมีความสุขไว้ดังนี้

- สุขภาพดีทั้งกายและใจ
- รายได้เพียงพอ ไม่ต้องดิ้นรน
- สถานที่อยู่อาศัย มีความสุขสบาย
- อยู่ในบรรยากาศทางสังคมที่ดี มีเพื่อนบ้านที่ดี
- มีความสนใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างล้าลึก หรือมากกว่าหนึ่งอย่าง
- มีความเข้าใจชีวิตเพียงพอ

การเกษียณอายุ นับเป็นจุดหักเหที่สำคัญอันหนึ่งในพัฒนาการวัยผู้ใหญ่ด้วยเหตุที่ว่าการเกษียณอายุเป็นเหตุการณ์ทางสังคม ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงจากวัยกลางคนมาสู่วัยชรา แต่ไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์เสมอไปหากบุคคลมีการเตรียมตัวล่วงหน้า และการมีการปรับตัวที่ดี เพื่อเป็นการช่วยให้บุคคลที่จะเกษียณอายุได้รอบรู้เกี่ยวกับสภาวะต่าง ๆ ที่บุคคลจะต้องเผชิญเสียแต่เนิ่น ๆ จะได้ไม่ต้องประสบปัญหาในการปรับตัวอย่าง

กระทันหัน ดังนั้น ผู้ที่จะเกษียณอายุจึงควรวางแผนหรือเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (บรรยง ศุภรัตน์, 2526 บรรลุ ศิริพานิช, 2531)

1. การเตรียมตัวในด้านสุขภาพ

โดยหมั่นหาความรู้เรื่องสุขศึกษา การตรวจสุขภาพตามกำหนดเวลาแพทย์ส่วนมากมักจะแนะนำให้ผู้สูงอายุไปตรวจสุขภาพเป็นครั้งคราว การตรวจสุขภาพเป็นประจำสม่ำเสมอเป็นสิ่งที่ดี โดยเฉพาะถ้าได้มีโอกาสซักถามแพทย์ผู้ตรวจให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าสุขภาพของตนเวลานี้เป็นอย่างไร และถ้าได้มีโอกาสซักถามถึงธรรมชาติของผู้สูงอายุ ก็จะช่วยทำให้การใช้ชีวิตมีความสุขยิ่งขึ้นเพราะคนจำนวนไม่น้อยเมื่ออายุมากขึ้น ก็มักจะวิตกเกี่ยวข้องกับเรื่องอาหารการกินหรือการเปลี่ยนแปลงในด้านหนึ่งการทำงานของร่างกาย ตลอดจนถึงเรื่องเพศ ซึ่งถ้าได้รับคำแนะนำที่ถูกต้อง ความกังวลต่าง ๆ ก็จะหายไป นอกจากนี้ควรศึกษาความรู้เรื่องโภชนาการและการออกกำลังกายโดยสม่ำเสมอ ซึ่งนอกจากการเตรียมตัวในด้านสุขภาพกายแล้ว ควรเตรียมสุขภาพจิตด้วย โดยการหาตำราเรื่องแนวทางการเกษียณอายุมาอ่านทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของชีวิตเพื่อให้มีทัศนคติที่ดีต่อโลกและชีวิต

2. การเตรียมตัวในด้านเศรษฐกิจ

โดยทั่วไปผู้เกษียณอายุการงานหรือผู้สูงอายุจะมีรายได้ลดลงจากเดิม ทำให้ต้องลงมาตรฐานการครองชีพ เพื่อให้สมกับสถานภาพทางการเงิน ทางที่ดีควรจะได้มีการวางแผนเตรียมการด้านการเงินได้โดยรอบคอบ เพื่อจะได้กระทำการสิ่งที่ต้องการเมื่อเกษียณอายุการงานแล้ว โดยมีสภาพการครองชีพอยู่อย่างที่เคยเป็น และไม่มีปัญหาการเงินภายหลังเกษียณอายุ ผู้ที่อายุมากขึ้นจึงควรสำรวจผู้รายได้รายจ่ายของตนว่า มีทรัพย์สิน ที่ดิน พันธบัตร และเงินสดมากน้อยเพียงไร รายได้ที่ได้จะคงเป็นเช่นนั้นต่อไปภายหลังจากปลดเกษียณหรือไม่และจะสม่ำเสมอต่อไปอีกเท่าไร รายได้ลดลงจะเพียงพอกับรายจ่ายภายหลังปลดเกษียณหรือไม่ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่คู่สามีภรรยาควรจะนึกถึง สามีภรรยาหลายคู่ที่กำลังจะเกษียณอายุได้ทดลองใช้ชีวิตในวงเงินที่คิดว่าจะใช้เมื่อถึงเกษียณอายุแล้ว ก็ไม่อาจจะทำเช่นนั้นได้อีก การเตรียมตัวไปพร้อม ๆ กันจึงเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งการทราบถึงงบประมาณราย

รับรายจ่ายจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรเมื่อถึงเวลาเกษียณอายุ ก็สามารถหาคำตอบได้จากคำแนะนำต่อไปนี้

- ควรทำงานประมาณรายรับ รายจ่ายเป็นปีตลอดปี
- ถ้าผลการทำงานประมาณ พบว่ารายจ่ายเกินรายรับ การดำเนินการต่อไป คือ การเพิ่มรายรับหรือลดรายจ่าย
- ทำงานประมาณชนิดที่เป็นรูปธรรมอย่าทำในลักษณะเพื่อฝัน อย่าปล่อยให้ทุกสิ่งทุกอย่างผ่านไปโดยไม่ทราบล่วงหน้าเพราะถ้าปัญหาเกิดขึ้นภายหลังอาจจะแก้ไม่ได้ เนื่องจากอายุขัยไม่เอื้ออำนวย
- สำหรับผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจดี จะมีปัญหาเรื่องการแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้แก่ทายาท เพื่อเป็นการป้องกันความยุ่งยากที่จะเกิดขึ้นหากผู้สูงอายุถึงแก่กรรมโดยทันที จึงควรทำพินัยกรรมไว้ให้เรียบร้อย

นอกจากนี้ ปัญหาเงินเพื่ออาจกระทบกระเทือนถึงโครงการใช้ชีวิตในบ้านปลายได้ เพราะรายได้อาจจะสม่ำเสมอ แต่อำนาจในการซื้อนั้นมีแนวโน้มที่จะลดลงทุกปี ดังนั้น การเตรียมตัวในด้านการเงินก่อนเกษียณอายุ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะต้องตระหนักถึงอย่างยิ่ง

3. การเตรียมตัวในด้านที่อยู่อาศัย

เมื่อใกล้จะเกษียณอายุการทำงาน ควรจะต้องตกลงใจว่าจะอยู่บ้านที่ไหน ชนิดใด เหมาะสมกับสุขภาพของตนหรือไม่ อยู่ใกล้ย่านชุมชน และใกล้โรงพยาบาลหรือไม่ เพราะบ้านอยู่ไกลแหล่งบริการมาก ๆ จะเป็นปัญหาสำหรับผู้สูงอายุ ถ้ายังคงอยู่ที่บ้านเก่าที่เคยอยู่ก็ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับสุขภาพของตนเอง เช่น ถ้าเป็นโรคหัวใจหรือข้ออักเสบ การอยู่บ้านชั้นเดียวหรือพักอยู่ชั้นล่าง ก็เหมาะสมกว่าการที่จะต้องขึ้นบันไดหลายชั้นวันละหลาย ๆ ครั้ง เป็นต้น นอกจากนี้การเตรียมในเรื่องที่อยู่ควรจะนึกถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวด้วยเพราะภายหลังเกษียณอายุ แบบฉบับในการดำเนินชีวิตประจำวันย่อมจะเปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุย่อมจะมีเวลาอยู่บ้านมากขึ้น ลูกหลานคนที่อยู่อาศัยอาจทำควมรำคาญใจให้เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะในกรณีที่พ่อแม่อาศัยอยู่กับลูก หรือลูกอาศัยอยู่กับพ่อแม่ ถ้าเป็น

ไปได้ควรจะมีการเตรียมตัว เพื่อให้มีที่อยู่ของตนเองเป็นสัดส่วน เพื่อจะได้มีความเป็นอิสระและใช้เวลาในชีวิตที่ยังเหลือได้ตามความประสงค์

Leedy And Wynbrandt (1979 อ้างใน สุรกุล เจนอบรม,2534) กล่าวว่า การตัดสินใจในเรื่องที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง สำหรับบุคคลที่เกษียณแล้ว การตัดสินใจที่จะพักอาศัยอยู่ที่เดิมหรือย้ายไปหาที่อยู่ใหม่นั้น ควรคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ คือ

1. ลักษณะของที่อยู่อาศัยและงบประมาณในการซื้อ การก่อสร้าง
2. ความสะดวกในการเดินทางไปทำงาน
3. ขนาดของบ้านมีความเหมาะสมพอดีกับครอบครัว
4. ความสะดวกในการเดินทางไปโรงเรียนของลูก ๆ หลาน ๆ
5. สภาพเพื่อนบ้าน

ก่อนที่จะคิดเตรียมการหาที่อยู่ใหม่ ควรจะสำรวจที่อยู่อาศัยในปัจจุบันว่ามีสภาพอย่างไร เหมาะสมที่จะอยู่อาศัยใช้ชีวิตภายหลังเกษียณหรือไม่ ถ้าบ้านที่อาศัยอยู่เดิมนี้มีความเหมาะสมแล้ว มีความสะดวกเพียงพอที่จะทำกิจกรรมในอนาคตได้ และตัวเราเองสามารถมีความสุขก็ไม่จำเป็นต้องย้าย แต่ถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องย้าย ก็ต้องเตรียมพร้อมทั้งด้านการเงินทำเลบ้านพักอาศัยต่าง ๆ และลักษณะของบ้านที่จะย้ายไปอยู่ ที่สำคัญบ้านที่จะย้ายไปอยู่ใหม่จะต้องช่วยทำให้ชีวิตมีความสุขกว่าอยู่ในที่เดิมด้วย

สรุปได้ว่า บุคคลควรมีการเตรียมตัวด้านที่อยู่อาศัยให้พร้อม ก่อนที่จะเกษียณอายุซึ่งควรจะมีการเตรียมในการสะสมทรัพย์ เพื่อซื้อหรือปลูกสร้างที่อยู่อาศัย เตรียมหาบ้านที่เหมาะสมกับสุขภาพร่างกายของตนเอง เตรียมตัวเตรียมใจที่จะหาบุคคลซึ่งอาจเป็นลูกหลานที่จะมาอยู่ด้วยและถ้าหากจะพักอาศัยในบ้านสงเคราะห์คนชรา ควรที่จะศึกษาสภาพที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า

4. การเตรียมตัวในด้านการใช้เวลาว่าง

การใช้เวลาว่าง หมายถึง การเลือกทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจจากภายในของบุคคลอย่างแท้จริงและช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและบุคคลอื่น แต่ไม่เกี่ยวข้องกับทำตามใจตนเองอย่างปราศจากความรับผิดชอบหาก หมายถึง การรู้จักเติมคุณค่าและความเพลิดเพลินให้แก่ชีวิตของตนเอง ซึ่งจะแตกต่างจากการใช้เวลาให้หมดอย่างไร้สาระ (ศิริรงค์ ทับสายทอง , 2530) เมื่อวัยผ่านเข้าสู่ระยะเกษียณอายุการทำงาน เวลา มีมากขึ้น และหาได้ง่ายขึ้นกิจกรรมยามว่างไม่ว่าเพื่อสันตนาการ หรือการเรียนรู้สิ่งใหม่ หรือให้บริการผู้อื่น เป็นเรื่องสำคัญที่จะนำความพึงพอใจมาให้ทำให้มีชีวิตชีวาและความหมาย (บรรลุ ศิริพานิช, 2531)

แนวความคิดวิถีชีวิตครอบครัวกับผู้สูงอายุ

ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญที่สุด เป็นหน่วยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และความร่วมมืออย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่มีความคงทนที่สุด และยังไม่เคยปรากฏว่าสังคมมนุษย์ใดไม่มีสถาบันครอบครัวปรากฏอยู่ เพราะมนุษย์ทุกคนจะต้องอยู่ในสถาบันนี้ เนื่องจากเป็นสังคมกลุ่มแรกที่มนุษย์จะต้องเผชิญตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตในครอบครัวครอบครัวจะให้ตำแหน่ง ชื่อและสกุล ซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพและบทบาทในสังคมตลอดจนกำหนดสิทธิหน้าที่ที่สมาชิกมีต่อกันและต่อสังคม

Shanas และ Sussman (1981) ให้ความหมายของครอบครัวว่า ครอบครัวคือกลุ่มบุคคลที่ผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ด้วย โดยทางสายเลือดหรือด้วยการแต่งงาน ประกอบด้วย คู่สมรส บุตรหลาน และยังรวมถึง พี่ น้อง เขย สะใภ้ ญาติ ซึ่งรวมเป็นเครือข่ายครอบครัว (Family Network) จะเป็นผู้ตอบสนองความต้องการบริการช่วยเหลือ ให้ข่าวสารแก่ผู้สูงอายุ

ความสัมพันธ์และบทบาทหน้าที่ของครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุนั้น ครอบครัวจะเป็นหน่วยของสังคมหน่วยแรกที่มีความใกล้ชิด มีความผูกพัน มีการถ่ายทอดและรับแบบพฤติกรรม

การปฏิบัติต่อกัน หากครอบครัวมีความสัมพันธ์ต่อกันในทางที่ดี มีการยอมรับซึ่งกันและกันมีการสื่อสาร การดูแลเอาใจใส่ ตลอดจนมีกิจกรรมร่วมกันสม่ำเสมอ ครอบครัวก็就会有ความอบอุ่น ซึ่งจะส่งเสริมและพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้แก่สมาชิกในครอบครัว กล่าวคือสมาชิกในครอบครัวรู้หน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ (ก้อ สวัสดิภาพนิชัย , 2519)

การเลี้ยงดูผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับค่านิยมของแต่ละสังคม ถ้าเป็นครอบครัวที่เลี้ยงดูพ่อแม่ ถ้าไม่อุปการะเลี้ยงดูก็จะรู้สึกผิดในใจ สังคมแบบนี้จะเห็นอยู่โดยทั่วไปในแถบเอเชีย ส่วนในสังคมแบบอุตสาหกรรมที่มีขนาดครอบครัวเล็กลง (ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร) ครอบครัวมักจะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้ต้องนึกถึงแต่เครื่องมือเครื่องใช้ สิ่งของ การศึกษา และฐานะทางสังคมมากกว่าความต้องการในเรื่องญาติพี่น้อง ผู้สูงอายุจึงถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร (สุพิตรา สุภาพ , 2522)

ในสังคมตะวันตก เห็นว่า ช่วงชีวิตที่ลูกหลานแยกครอบครัวออกไป บิดามารดาต้องอยู่ตามลำพัง ถือว่าเป็น “ยุคทองของชีวิต” เป็นช่วงที่ชีวิตคู่มีความสุขอย่างแท้จริง (รัตยา สารธรรม , 2535) สังคมตะวันตกถือว่า ถ้าหากผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับบุตรหลานจิตใจจะอ่อนแอลง กลายเป็นคนที่ไม่ค่อยชอบฟังตนเอง นอกจากจะหาเงินไม่เป็นแล้วร่างกายจะอ่อนแอ เจ็บป่วยอยู่เสมอ แต่ถ้าผู้สูงอายุแยกตัวออกมาอยู่ตามลำพัง จิตใจก็จะเข้มแข็งช่วยเหลือตนเองได้ดี

อีกทั้งชาวตะวันตกยังคงนิยมชีวิตที่เป็นอิสระ ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ ก็จะไม่อยู่ร่วมชายคากับบุตรหลาน ทั้งนี้ เพราะที่สังคมของตะวันตกซึ่งอยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้ว มีการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุอย่างพร้อมสมบูรณ์ มีบำเหน็จ บำนาญ และเงินช่วยเหลือต่าง ๆ มีระบบการรักษาพยาบาลที่ดี มีสถานดูแลคนชรา เพราะฉะนั้นการอยู่เองตามลำพังของผู้สูงอายุ จึงไม่ใช่เรื่องยาก

ในขณะที่บรรดาประเทศที่กำลังพัฒนาอย่าง เช่น กลุ่มประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย แอฟริกา และอเมริกาใต้นั้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงจะต้องทำงานต่าง ๆ เพื่อหาเลี้ยงชีพของตนเอง ตราบจนกว่าพวกเขาจะไม่สามารถทำงานได้อีกต่อไป จากนั้นก็จะตกเป็นภาระของบุตร

คนโตในครอบครัวนั้น ๆ ที่จะทำหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ โดยผู้สูงอายุจะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับลูกหลาน ภายในบ้านนั้น และจะได้รับความเคารพ ความยำเกรง ความเอาใจใส่ ทั้งยังเป็นผู้ที่คอยให้ คำแนะนำปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างดี การแยกตัวออกมาอยู่ตามลำพังของผู้สูงอายุนับว่า เป็นเรื่องที่น่าเศร้ามาก เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ในประเทศที่กำลังพัฒนา ยังไม่มีสวัสดิการ สังคมมากเท่ากับตะวันตก โดยเฉพาะปัญหาของผู้สูงอายุทางด้านเศรษฐกิจ มีเพียงพอไม่กี่ เปอร์เซนต์เท่านั้น ที่มีสิทธิ์ได้รับเงินบำนาญในการเลี้ยงชีพยามชรา เป็นเหตุผล สำคัญที่ทำให้ต้องอยู่ร่วมชายคากับบุตรหลาน

จากการศึกษาของ Palmore (1977) พบว่า ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นชอบอาศัยอยู่กับ บุตร ทั้งนี้ เนื่องจากร้อยละ 58 ต้องการได้รับความดูแลจากบุตร ร้อยละ 30 ต้องการให้ บุตรเป็นเพื่อน ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับบุตรยังรู้สึกว่ ตนเองมีประโยชน์แก่ครอบครัวคือได้ให้ คำปรึกษา ดูแลบ้านในขณะที่คนอื่นไม่อยู่บ้าน ช่วยเลี้ยงหลาน ช่วยทำงานบ้าน และผู้สูง อายุเหล่านี้ จะมีความพึงพอใจที่ได้ในความช่วยเหลือดังกล่าว

ในประเทศจีน ผู้สูงอายุมีสถานภาพสูงมีอำนาจและอิทธิพลเหนือสมาชิกที่เยาว์วัย กว่า ชาวจีนเชื่อฟังเคารพผู้อาวุโสมาก ดังนั้น หัวหน้าครอบครัวจึงเป็นชายที่อาวุโสสูงสุด ซึ่งตรงกันข้ามกับสังคมตะวันตก ผู้สูงอายุไม่ได้รับการยกย่องเท่าสังคมจีน เพราะถือว่าเป็น คนไม่ทันต่อเหตุการณ์ (Behind the Time) และมักจะคิดว่าคนชราที่อยู่ส่วนคนชรา หนุ่ม สาวก็อยู่ตามทางของหนุ่มสาว

สำหรับประเทศไทย การปลูกฝังค่านิยมและการอบรมให้สมาชิกของสังคมรู้ระเบียบ สังคม (Socialization) ในสังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ยังคงมีความเกี่ยวเนื่องและสอดคล้องต้องกันมาโดยตลอด โดยค่านิยมและระเบียบสังคมที่คนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันยอมรับและยกย่องว่าเหมาะสมที่คนไทยจะยึดถือเป็นหลัก หรือแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ทางสังคมร่วมกันคือ การยึดถือระบบอาวุโส (Seniority) เป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต คนไทยจะถูกอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่ยังเยาว์วัยให้มีความเคารพนับถือและเชื่อฟังผู้มีอายุสูงกว่า ผู้สูงอายุได้ถูกจัดให้อยู่ในประเภทของบุขนิยบุคคลที่จะต้องได้รับเกียรติและนับถือจากสมาชิก ของสังคมที่อ่อนอาวุโสกว่าโดยเฉพาะบิดามารดานั้นจะถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มบุคคลที่จะต้องได้รับ

ความเคารพนับถืออย่างยิ่งจากบุตรีดา เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติอิทธิพลของหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อความเคารพนับถือ บิดามารดาได้ช่วยหล่อหลอมจิตใจคนไทยให้มีความผูกพันและยกย่องนับถือบิดามารดาในระดับที่ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับค่านิยมในเรื่องเดียวกันนี้กับประเทศในซีกโลกตะวันตก ในทางพุทธศาสนานั้นถือว่า บิดามารดาเป็นพรหมของบุตร เพราะเป็นผู้ให้ชีวิตเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนให้บุตรีดาของตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งบุตรีดาจะต้องเลี้ยงดูบิดามารดาในวัยชรา เป็นการตอบแทน (ศิริวรรณ ศิริบุญ, 2536)

แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ

การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวกับลูกหลานหรือผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรา หรือสถานเลี้ยงดูคนชรา (Nursing Home) จุดประสงค์ที่สำคัญ ก็เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตในบ้านปลาย อย่างมีความสุขและปลอดภัยจากสภาพอันตรายที่เกิดจากอุบัติเหตุต่าง ๆ

การจัดสภาพภายในที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม ควรคำนึงถึงด้านต่าง ๆ ดังนี้ (สุรกุล เจนอบรม, 2534)

1. ด้านการมองเห็น ผู้สูงอายุสายตาจะเสื่อมสมรรถภาพในการปรับระยะภาพสายตาวาดตาฝ้าฟาง ดังนั้นการจัดสภาพที่เหมาะสม คือ ต้องช่วยในการมองของผู้สูงอายุ เช่น ไฟฟ้า ต้องให้สว่าง สลากยาหรือเครื่องอุปโภค เช่น เกลือ , น้ำตาล ควรปิดชื้อตัวโต ๆ เพื่อผู้สูงอายุหยิบใช้สอยได้สะดวกและถูกต้อง

2. ด้านการได้ยิน ผู้สูงอายุจะสูญเสียการได้ยิน เช่น หูตึงหรือได้ยินไม่ชัดเจน การจัดสภาพแวดล้อมที่ช่วยได้ก็คือ กำจัดเสียงรบกวนต่าง ๆ ให้ลดลงมากที่สุดเท่าที่ทำได้ เช่น เสียงดังของเครื่องปรับอากาศ เป็นต้น

3. ด้านการไต่ก้น มีการวิจัยโดย Anaid พบว่า ผู้สูงอายุ 80 ปีขึ้นไปจะสูญเสียการไต่ก้นโดยเฉพาะก้นแก๊ส ดังนั้นอุปกรณ์เครื่องใช้ที่เกี่ยวกับแก๊ส เช่น เตา แก๊ส

หรือเครื่องปรับอากาศต้องมีระบบป้องกันอย่างดี เมื่อเกิดแก๊สรั่วหรือมีระบบสัญญาณเตือนเมื่อมีแก๊สรั่วเกิดขึ้น

4. ด้านกล้ามเนื้อ ผู้สูงอายุกล้ามเนื้อจะเสื่อมสมรรถภาพลง ไม่ว่าจะเป็นกล้ามเนื้อ แขน ขา ดังนั้นหากเป็นไปได้ไม่ควรต้องให้ผู้ช่วยได้ใช้กล้ามเนื้อทำงานหนัก เช่น ที่พัก ควรจัดให้อยู่ชั้นล่าง เพราะหากผู้สูงอายุต้องเดินขึ้นบันไดหลาย ๆ ชั้น กล้ามเนื้อขาจะทำงานหนักกว่าปกติทำให้กล้ามเนื้อเสื่อมสภาพเร็วยิ่งขึ้น

5. ด้านกระดูกและข้อต่าง ๆ ผู้สูงอายุจะมีแคลเซียมในร่างกายน้อยทำให้กระดูกเปราะและหักง่าย และเมื่อหักแล้วการจะต่อให้เหมือนปกติทำได้ลำบาก ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมต้องคำนึงถึงด้วย เช่น พื้นห้องนอน , พื้นห้องน้ำต้องไม่ลื่นเพื่อป้องกันการหกล้มของผู้สูงอายุหรือเครื่องใช้ต่าง ๆ ต้องจัดเก็บให้เป็นที่เป็นที่เพื่อไม่ให้สะดุดหกล้ม เป็นต้น

6. ด้านการทรงตัว ผู้สูงอายุมีการทรงตัวไม่ดีเท่าคนวัยเด็กหรือวัยผู้ใหญ่ ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมด้านที่เกี่ยวกับการทรงตัวให้กับผู้สูงอายุ จึงเป็นเรื่องสำคัญ ตัวอย่างการจัดสภาพแวดล้อมนี้ เช่น ลักษณะทางเดินต้องกว้าง เดินได้สะดวกมีราวสำหรับผู้สูงอายุ ได้เกาะยึดและทางเดินต้องไม่คดเคี้ยว เป็นต้น

Diane Y.Carstens (1991) ได้กล่าวถึงการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกกว่าควรมีพื้นที่สำหรับปฏิสังสรรค์ทางสังคม มีพื้นที่สำหรับการชื่นชมธรรมชาติ พื้นที่สำหรับสุขภาพ และการออกกำลังกาย และพื้นที่ส่วนต่อเนืองระหว่างภายนอกและภายในอาคาร โดยมีส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น ระเบียงทั้งที่เป็นส่วนที่มีหลังคาและไม่มีหลังคา มุขเฉลียง สวนบนหลังคา (อาคารสูง) สวนและพื้นที่ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ พื้นที่ส่วนในที่อยู่อาศัยทางเดินเท้าและทางรถจักรยาน พื้นที่ส่วนสนามหญ้าสำหรับสันทนาการ และพื้นที่สำหรับเด็ก

แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนพักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

นพ.เจก ณะสิริ (2531) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนพักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุไว้ ดังนี้

ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ควรเป็นหมู่บ้านจัดสรรที่อยู่ไม่ไกลจากเมืองนัก และมีบริการด้านความปลอดภัยและสวัสดิการ สวัสดิภาพอย่างเต็มที่ บ้านพักอาศัยมีหลายรูปแบบ อาจเป็นบังกะโลชั้นเดียวที่ไม่เกิน 2 ห้องนอน ขนาดกระทัดรัดมีห้องคนใช้ 1 ห้อง ห้องครัวทำเองเล็ก ๆ ห้ามสร้างรั้วบ้าน นอกจากนั้น ก็มีทาว์นเฮ้าส์ชั้นเดียว และมีอาคารชุดไม่ใหญ่ 2-3 ชั้น เป็นอย่างสูง

บริการด้านกีฬา มีสระว่ายน้ำ ห้องเซาว์น่า สนามและลู่วิ่งออกกำลังกาย ห้องยิม สนามเทนนิส แบดมินตัน ปิงปอง เปตอง และกีฬาในร่ม เช่น บิลเลียด ไพ์หมากรุก เป็นต้น

บริการด้านอบสมุนไพรวัดแบบต่าง ๆ รวมทั้งการกายภาพบำบัด มวยจีน แบบไทยและโยคะ บริการประชุมพบปะสังสรรค์กลุ่มคนกลุ่มใหญ่กลุ่มเล็กและบริการเปิดหูเปิดตานอกสถานที่ บริการคลินิกปฐมพยาบาล และจัดให้มีการบำบัดรักษาต่อเนื่องในโรงพยาบาล เมื่อมีความจำเป็นที่จะได้ตกลงกัน บริการด้านอาหารหนักไปทางอาหารอนามัย มีห้องอาหารรวม มีเครื่องอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นจำหน่ายแก่สมาชิก บริการจัดสวน และดูแลทำความสะอาดตลอดจนบริการซักรีด

สำหรับสมาชิกนั้น มี 2 รูปแบบ คือ สมาชิกอยู่ประจำจะต้องซื้ออาคารชุดหรือบ้าน หรือทาว์นเฮ้าส์ (อาจจะมิใช่ให้เช่าอีกด้วย) กับสมาชิกใช้บริการไปกลับสมาชิกจะต้องมีอายุ 50 ปีขึ้นไป เรียกว่าหมู่บ้านคนแก่ ญาติพี่น้องมาเยี่ยมเยียนหรือตัวเองมีอิสระที่จะไปไหน ๆ ก็ได้

ประพันธ์พงศ์ เวชชาชีวะ (2537) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนพักอาศัย สำหรับผู้สูงอายุไว้ ดังนี้

ก) สาเหตุและความจำเป็น

แนวความคิดที่จัดให้มีที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งประกอบด้วย

1. อายุของคนโดยส่วนรวมยาวกว่าในอดีต ทำให้มีผู้สูงอายุมากขึ้น
2. การเปลี่ยนแปลงสังคมครอบครัว และสังคมรอบข้าง
 - 2.1 เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นสังคมเมือง ทำให้เกิดครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น
 - 2.2 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสภาพที่อยู่อาศัย
 - 2.3 หัวหน้าครอบครัวทั้งสามีและภรรยา ต้องทำงานนอกบ้าน ทำให้ไม่มีเวลาดูแลผู้สูงอายุในอุปการะอย่างทั่วถึง
 - 2.4 การเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ทำให้ความผูกพันระหว่างวัยลดลง ทำให้ผู้สูงอายุในบ้านลดบทบาท
 - 2.5 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้ครอบครัวชั้นกลางและชั้นสูงหาผู้ช่วยงานบ้านยากขึ้น ทำให้ขาดผู้ดูแลผู้สูงอายุในบ้าน
 - 2.6 ความว่าเหวของผู้สูงอายุในบ้านส่วนตัว เนื่องจากขาดผู้ช่วย
3. ความต้องการให้ผู้สูงอายุอยู่ในความดูแลในด้านความเป็นอยู่ ด้านสุขภาพ และพละานามัย โดยผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ

ข) หลักการในการทำโครงการบ้านพักผู้สูงอายุ

การทำโครงการบ้านพักผู้สูงอายุ ควรมีหลักการในการดำเนินการที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

1. จัดให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมเป็นประจำวัน ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์
2. จัดให้มีการพักผ่อนที่เหมาะสม
3. จัดให้มีการออกกำลังกายที่เหมาะสม
4. จัดให้มีการดูแลเอาใจใส่ เพื่อให้เกิดความสุข

ค) แนวทางในการพัฒนาโครงการบ้านพักสูงอายุ

ในการดำเนินการพัฒนาโครงการบ้านพักผู้สูงอายุ มีข้อพิจารณา ดังนี้

1. สถานที่ตั้งโครงการ โดยที่โครงการบ้านพักผู้สูงอายุจำเป็นต้องใช้พื้นที่ทางราบมาก ประกอบกับต้องการสภาพแวดล้อมที่ดี สถานที่ตั้งโครงการควรอยู่แถบชานเมือง ห่างจากโรงงานอุตสาหกรรม อยู่ริมแม่น้ำ ทะเล สภาพภูมิประเทศควรเป็นที่ราบ ไม่เป็นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ

2. การออกแบบอาคารสถานที่ ออกแบบให้เป็นบรรยากาศของบ้านพักอาศัยที่อบอุ่น สะดวกสบาย พร้อมจัดให้มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอื่น ๆ อย่างครบครัน เช่น บริเวณสวนสุขภาพ ห้องสมุด ห้องพระ ห้องออกกำลังกาย ห้องอบไอน้ำ สระว่ายน้ำ เป็นต้น โดยคำนึงถึงการให้บริการ ซึ่งเป็นส่วนเสริมความเป็นอยู่ที่เหมาะสมทั้งทางด้านกายภาพและด้านจิตวิทยา

ง) แนวความคิดในการออกแบบ

แนวความคิดในการออกแบบ ควรคำนึงถึงความสะดวกสบายของผู้ใช้โครงการ ตัวอาคารควรมีโครงสร้างง่าย ๆ แต่สง่างาม ให้ความรู้สึกอบอุ่นเป็นกันเอง การวางผังอาคาร การติดตั้งส่วนประกอบและอุปกรณ์ต่าง ๆ ควรคำนึงถึงการที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยตัวเองให้ได้มากที่สุด ในจุดต่างระดับของอาคารควรคำนึงถึงการสัญจรของผู้สูงอายุด้วย ในการจัดเตรียมพื้นที่ภายในโครงการและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีดังนี้

1. ส่วนภายนอกอาคาร ประกอบด้วย สนามกีฬา เช่น สนามเปตอง สนามจ็อกกิ้ง สวนสุขภาพ สระว่ายน้ำ สวนไม้ต้นและไม้ดอก น้ำตก น้ำพุ เป็นต้น

2. ส่วนตัวอาคารและภายในอาคาร

2.1 ตัวอาคาร อาจทำเป็นบ้านกลุ่มหรือบ้านเดี่ยว หรือทำเป็นอาคารสูง บ้านเดี่ยวการดูแลและยุ่งยากกว่าอาคารสูง เพราะระยะทางจากส่วนบริการอาจจะไกลกว่า การสร้างอาคารสำหรับผู้สูงอายุ ควรคำนึงถึงการป้องกันและการควบคุมความปลอดภัยของอาคารด้วย

2.2 ภายในอาคาร จะต้องจัดบริการและการบริการดูแลอย่างใกล้ชิดและสำหรับการจัดให้ผู้ให้บริการอยู่ในอาคารเดี่ยว หรืออาคารขนาดใหญ่ ควรจัดให้มีห้องรับ

ประธานอาหาร ห้องพักผ่อน ห้องสมุด ห้องอ่านหนังสือ ห้องรับแขก ห้องออกกำลังกาย ห้องทำกิจกรรมทางศาสนา ห้องอบเชาว์น้ำ ห้องอบสมุนไพร ห้องดนตรี และ ห้องหัตถกรรม เป็นต้น การจัดบริการที่ดี จะเป็นการเน้นและเพิ่มความสะดวกสบายให้แก่ผู้มาใช้บริการ ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ทำให้การอยู่อาศัยสมบูรณ์

3. การจัดวางผังแม่บท ต้องคำนึงถึงการจัดสัดส่วน การใช้ที่ดิน และรูปทรงของอาคาร กล่าวคือ

3.1 การจัดส่วนการใช้ที่ดิน โดยทั่ว ๆ ไป ควรคำนึงถึงบรรยากาศที่ร่มรื่นและสงบโดยใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องช่วย กรณีที่เป็นบ้านเดี่ยว ระยะทางของบ้านพักกับอาคารอำนวยความสะดวกไม่ควรจะห่างไกลกัน

3.2 การจัดอาคาร สำหรับอาคารขนาดใหญ่ที่มีห้องพักอยู่ในอาคารร่วมกันความเหมาะสมในด้านความสูงของอาคารไม่ควรเกิน 5 ชั้น การจัดโครงการที่พักอยู่ในอาคารเดี่ยวหลาย ๆ ชั้น ควรจะจัดให้พื้นที่ใช้สอยแต่ละชั้นมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เพื่อให้ผู้พักอาศัยรู้สึกใกล้กับธรรมชาติ และถ้าออกแบบให้มีสวนอยู่ตรงกลาง อาคารล้อมรอบ ก็จะสอดคล้องกับแนวคิดสำหรับบ้านพักผู้สูงอายุยิ่งขึ้น การจัดเนื้อที่ใช้สอยร่วมกันเป็นจุดสำคัญ การจัดที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ ควรพยายามจัดให้มีกิจกรรมร่วมกันตลอดเวลา เว้นเวลาพักผ่อนหลังนอน ดังนั้น จึงควรจัดอาคารสถานที่ที่ก่อให้เกิดการพบปะสังสรรค์กัน ทำให้ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว การจัดที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะที่บ้านเดี่ยวหรืออาคารใหญ่ก็ตาม จะต้องคำนึงถึงความสะดวกสบายการระบายอากาศที่ดีให้แสงสว่างจากธรรมชาติเข้าถึง การใช้อุปกรณ์จะต้องคำนึงถึง การช่วยให้ผู้สูงอายุช่วยตัวเองมากที่สุด ทางสัญจรควรมีเครื่องช่วย เช่น ราวจับเกาะตามระเบียบ ทางลาดสำหรับใช้รถล้อเลื่อน เป็นต้น

4. การแบ่งพื้นที่ใช้สอยในโครงการ ประกอบด้วย

4.1 อาคารที่พักของผู้สูงอายุ

4.2 ส่วนที่เป็นพื้นที่ใช้สอยร่วมกัน ได้แก่ ห้องอาคาร ห้องสมุด ห้องดนตรี ห้องหัตถกรรม ห้องออกกำลังกาย ห้องอบไอน้ำ พื้นที่เล่นกีฬาในร่ม ห้องอเนกประสงค์

4.3 อาคารสำนักงาน

4.4 ห้องพยาบาลที่มีอุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์สำหรับการรักษา
พยาบาลเบื้องต้น พร้อมรถพยาบาล

4.5 ส่วนบริการ ได้แก่ ห้องครัว ห้องซักล้าง

4.6 บ้านพักสำหรับญาติ

4.7 บ้านพักเจ้าหน้าที่

4.8 ส่วนประกอบอื่น ๆ โดยรอบโครงการ ได้แก่ สระว่ายน้ำ สนาม
กีฬา กลางแจ้ง สวนป่า สวนสุขภาพ ที่จอดรถยนต์

จ) การจัดองค์กรและการบริหาร

การจัดองค์กรและการบริหาร แบ่งออกเป็น 7 ฝ่าย คือ ฝ่ายการตลาด
ฝ่ายบริหาร ฝ่ายการแพทย์และพินามัย ฝ่ายห้องพักรักษา ฝ่ายโภชนาการ ฝ่ายบัญชีและการเงิน
และฝ่ายรักษาความปลอดภัย

แนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิตของมนุษย์

ความพึงพอใจในชีวิต หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นสุข ประกอบด้วย ความสนุก
สนานไม่ต้องเผชิญกับความเครียด ความไม่พึงประสงค์และความชอกช้ำ (Barrow and
Smith, 1977)

ความพึงพอใจในชีวิตเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน เป็นเป้าหมายสำคัญ
ประการหนึ่งของการดำรงชีวิตของบุคคล เพราะความพึงพอใจในชีวิตนั้นเป็นองค์ประกอบ
สำคัญในความเป็นอยู่ของมนุษย์ และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพชีวิต
(เชมิกา ยามะรัต, 2527)

Shelly (1975) ได้กล่าวว่า มนุษย์จะเกิดความรู้สึกขึ้นภายในตัว เนื่องจาก
ผลสะท้อนของสภาพแวดล้อมกายภาพ ซึ่งจัดว่าเป็นทรัพยากร (Resource) และสิ่งเร้า
(Stimulus) ความรู้สึกนี้มี 2 ประการ คือ ความรู้สึกในทางบวก และความรู้สึกในทาง

ลบ เมื่อใดมนุษย์มีความรู้สึกทางบวกความสุขก็เกิดขึ้น ซึ่งความรู้สึกทางบวก ความรู้สึกในทางลบและความสุขนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนและถูกรวมเรียกว่า“ระบบความพอใจ” โดยความพอใจในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ จะเกิดขึ้น เมื่อระบบความพอใจมีความรู้สึกทางบวกมากกว่าทางลบมนุษย์มีความสุขมากที่สุด

ความรู้สึกของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกในทางบวกหรือทางลบ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีสิ่งเร้า (Stimulus) หรือทรัพยากร (Resource) เป็นตัวปัจจัยที่มากกระทบซึ่งขึ้นกับว่า สิ่งเร้าชนิดไหนที่จะทำให้มนุษย์เกิดความพอใจได้มากที่สุด ดังนั้น ผลที่ได้รับจากความเข้าใจในระบบความพอใจนี้จะทำให้สามารถออกแบบที่นำไปสู่การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่เนื่องจากทรัพยากรมีอยู่จำกัดความพอใจของมนุษย์จึงมีได้เพียงระดับหนึ่ง และจะมีมากที่สุดก็ต่อเมื่อ การจัดทรัพยากรเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งนั่นก็คือคำตอบที่ต้องการสำหรับผู้ที่อยู่อาศัยว่าจะมีความพึงพอใจสูงสุด ณ.สภาพแวดล้อมเช่นใด (ธงชัย สวัสดิสาร,2530)

ในการดำรงชีวิตของมนุษย์จะมีความพึงพอใจ เมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการที่จำเป็น 3 ประการ คือ

1. มนุษย์มีความต้องการในปัจจุบัน 4 ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อันได้แก่ อาหาร , เครื่องนุ่งห่ม , ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค วัฒนธรรมที่สนองความต้องการจำเป็นด้านนี้ของมนุษย์ ก็คือ เทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและผลิตสิ่งต่าง ๆ

2. มนุษย์มีความต้องการทางสังคม (Social Needs) ซึ่งมีรากฐานมาจากชีวภาพ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องมีการจัดระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือทางสังคม

3. มนุษย์มีความต้องการทางด้านจิตใจ (Psychological Needs) เนื่องจากมนุษย์มีความฉลาดกว่าสัตว์อื่น ๆ มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมายและต้องหาทางจัดการกับเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่ไม่สามารถควบคุมได้

จะเห็นได้ว่า ที่อยู่อาศัยเป็นความจำเป็น 1 ในปัจจัย 4 ของความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในเรื่องความต้องการของมนุษย์นั้น โดยธรรมชาติจะมีความแตกต่างกันออกไปมากมายหลายประการ และตลอดเวลาที่ผ่านมาความต้องการเหล่านี้จะมีการปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ สุดแต่ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกที่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและรูปแบบไปตามสภาพแวดล้อมและระบบเศรษฐกิจ ตลอดจนความต้องการของผู้เป็นเจ้าของที่มีบทบาทและฐานะทางสังคมเปลี่ยนแปลงสูงขึ้น อาทิ ความต้องการระดับแรก ของมนุษย์ที่ต้องการบ้านเป็นที่อยู่อาศัยเพื่อการอยู่รอดและดำรงชีวิต ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความสามารถและมีเทคโนโลยีสูงขึ้น ความต้องการดังกล่าวได้เปลี่ยนเป็นความต้องการเพื่อแสดงออกถึงฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อสนองความต้องการในเรื่องความสะดวกสบายของการอยู่อาศัย ในประเด็นลักษณะเช่นนี้ Abram Maslow (1954) ผู้ก่อตั้งทฤษฎีความต้องการเป็นคนแรก ได้กล่าวถึงความต้องการในลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ 6 ชนิด คือ

1. ความต้องการด้านปัจจัยสี่เพื่อการอยู่รอดและการดำรงชีวิตหรือความต้องการทางร่างกาย .
2. ความต้องการทางด้านความมั่นคง
3. ความต้องการทางสังคม
4. ความต้องการทางด้านฐานะหรือความเด่น
5. ความต้องการเป็นอิสระควบคุมหรือรับผิดชอบตนเอง และมีความเป็นตัวของตัวเอง
6. ความต้องการเกี่ยวกับความสามารถ ความสำเร็จ และความพึงพอใจตามความนึกคิดของตน

สาระสำคัญที่เป็นตัวแยกความต้องการทั้ง 6 ชนิด ออกจากกัน โดยเฉพาะแยกความต้องการ 4 ชนิด แรกออกจากความต้องการชนิดที่ 5 และ 6 ก็คือ ความต้องการ 4 ชนิดแรกนั้น เป็นความต้องการที่ตอบสนองได้จากปัจจัย หรือสิ่งต่าง ๆ ที่มาจากภายนอก (Extrinsic) หรือเป็นสิ่งที่อยู่นอกกาย และสิ่งเหล่านี้มักเป็นปัจจัยที่มีตัวตนหรือให้เห็นปรากฏได้ (เช่น อาหาร เงินทอง คำสรรเสริญต่าง ๆ เป็นต้น) แต่สำคัญความ

ต้องการเกี่ยวกับความพึงพอใจตามความนึกคิดของตน (Self-actualization) ความพึงพอใจที่เกิดจากความสามารถที่เป็นอิสระและควบคุมตนเองได้ในระดับหนึ่งที่มาพอเหล่านั้นล้วนแต่จะตอบสนองได้ก็โดย ความนึกคิดของแต่ละบุคคลที่มีขึ้นภายในจิตใจของเขาเองเป็นสำคัญเท่านั้น

นอกจากนี้ Maslow ได้อธิบายอีกว่า ความต้องการต่าง ๆ จะมีการจัดเรียงลำดับจากต่ำไปหาสูง (จากความต้องการทางร่างกายไปสู่ความต้องการทางจิตใจและต่อเมื่อความต้องการในลำดับที่อยู่ต่ำกว่าได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการที่อยู่ในลำดับสูงขึ้นจึงอิทธิพลมากขึ้น) Maslow เชื่อว่าความต้องการต่าง ๆ จะมีการจัดระเบียบเป็นเสมือนขั้นบันไดที่มีการเรียงเป็นขั้น ๆ ดังนี้ ความต้องการทางด้านความสำเร็จตามความนึกคิดนั้น จะมีขึ้นมาได้ก็ต่อเมื่อความต้องการด้านการอยู่รอดทางด้านความมั่นคงและอื่น ๆ ได้รับการตอบสนองแล้ว และเมื่อใดที่ความต้องการในลำดับที่ต่ำกว่ายังไม่ได้รับการตอบสนอง ความต้องการลำดับต้น ๆ ก็จะมีควมสำคัญขึ้นมา และความต้องการอื่น ๆ ที่อยู่สูงขึ้นไปก็จะลดความสำคัญไปโดยปริยาย

ธงชัย สันติวงษ์ (2535) ได้อธิบายเพิ่มเติมในส่วนทฤษฎีของ Maslow ไว้ว่า คนทุกคนมีความต้องการด้านความสำเร็จตามความนึกคิดหรือความต้องการด้านการเติบโต ซึ่งเป็นความต้องการที่ดูจะไม่มีทางที่จะตอบสนองได้อย่างเพียงพอ เมื่อใครก็ตามได้รับความพอใจด้านความสำเร็จตามความนึกคิดแล้ว จะยังมีความต้องการด้านนี้มากขึ้น ซึ่งในประเด็นนี้แสดงออกได้อย่างชัดเจนในเรื่องของรูปแบบ ตลอดจนท่าเลที่ตั้งของผู้ของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงตามสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกที่กระทบตัวบุคคล ด้วยเหตุนี้เอง ความต้องการทางด้านความสำเร็จตามความนึกคิดจึงไม่เหมือนกับความต้องการชนิดอื่น ๆ โดยจะมีความสำคัญอย่างต่อเนื่องโดยไม่ขาดตอนและไม่สิ้นสุด ซึ่งชี้ให้เห็นถึงว่าปัญหาที่อยู่อาศัยของมนุษย์นับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นตามสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งเร้าให้ความต้องการด้านที่อยู่อาศัยของมนุษย์สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่นกัน

ดังนั้น สำหรับกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาคั้งนี้ ทฤษฎีของ Maslow ในส่วนที่แสดงถึงความพึงพอใจที่เกิดจากความสร้างสรรค์ของตนเองและเป็นความต้องการที่ถูกกำหนดโดยอิสระของแต่ละปัจเจกบุคคล (Self-actualization) โดยเฉพาะในเรื่องของความต้องการในที่อยู่อาศัยจึงเป็นสิ่งที่สามารถนำมาวิเคราะห์วิจัยและอธิบายได้

นอกจากนี้ Newman (1977) กล่าวว่าความพอใจเป็นการตอบรับของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม การตอบรับหมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติและพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งรวมเรียกว่า การตอบรับทางสังคมจิตวิทยาและพฤติกรรม ความพอใจในสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และพฤติกรรมการแสดงออกจะเป็นสิ่งที่เกิดตามมาหลังจากการรับรู้สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และระดับการรับรู้ในส่วนหนึ่งจะเกิดความอิทธิพลของลักษณะบุคคลผู้ตอบรับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ซึ่งลักษณะบุคคลดังกล่าวนี้จะหมายความรวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ของบุคคลทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนรูปแบบในการดำเนินชีวิตด้วย

ความพึงพอใจในปัจจุบันยังขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีต และความคาดหวังในอนาคตอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ความพอใจอาจจะมีขึ้นได้ถึงแม้ว่าสภาพแวดล้อมในปัจจุบันจะไม่ตรงกับความคาดหวังที่ตั้งไว้ เพราะมนุษย์สามารถใช้กลไกการแก้ไขปัญหาเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่ไม่น่าพอใจให้เป็นสภาพแวดล้อมที่น่าพอใจได้ (Beck et al., 1977 อ้างโดย ชงชัย สวัสดิสาร , 2530)

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความพอใจของผู้อยู่อาศัยนั้น ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในหลายด้าน เช่น

1. ใช้เป็นตัวประกอบของเครื่องชี้วัดคุณภาพของชีวิต (Cambell et al., 1976)
2. ใช้เป็นส่วนประกอบการประเมินความสำเร็จของโครงการจัดสรรที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งของภาครัฐบาลและเอกชน (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2523)
3. ใช้เป็นตัวแปรในการศึกษาพฤติกรรมการย้ายถิ่นของมนุษย์โดยถูกนำไปใช้ในสองลักษณะ ประการแรกใช้ความพอใจเป็นตัวแปรอิสระที่ส่งผลโดยตรงกับการย้ายถิ่น และ

ประการที่สอง เป็นตัวแปรอันเป็นผลมาจากกลุ่มของตัวแปรอิสระ เช่น การศึกษา สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัจจัยอื่นของมนุษย์อีกชั้นตอนหนึ่ง

แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกที่อยู่อาศัย

การพิจารณาเลือกที่อยู่อาศัยในลักษณะที่เป็นเหตุผลและผลนั้น ต้องใช้ความพยายามในการหาเหตุที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลเฉพาะตัว และสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปที่ทำให้คนเลือกที่อยู่อาศัย

ในการศึกษาทัศนคติความต้องการของผู้ใช้สอยในการเลือกที่อยู่อาศัย จึงเป็นแนวทางที่ดีในการที่จะมองเห็นปัญหาของสภาพแวดล้อม และแก้ไขให้สอดคล้องกับความต้องการ Becker (1977) ได้อธิบายว่าผู้อยู่อาศัยมีความพอใจที่อยู่ในปัจจุบันได้ แม้ว่าจะไม่ตรงกับบ้านในอุดมคติผู้อยู่อาศัยจะประเมินที่อยู่อาศัยด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

1. ภาพพจน์บ้านในอุดมคติ
2. เจือจางตามสภาพการณ์
3. กลไกการแก้ไขปัญหาในตัวบุคคล

นอกจากนี้ Becker ได้ชี้แจงว่ามนุษย์มีเหตุผลหลายอย่างเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การที่บุคคลจะประเมินที่อยู่อาศัยในแบบปัจจุบันของตนจึงคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่น ลักษณะครอบครัวของตน ตลอดจนข้อจำกัดเรื่องรายได้ของครอบครัวและราคาบ้าน ดังนั้น บ้านในอุดมคติจึงเป็นเพียงเป้าหมายเรื่องที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเพื่อเป็นบันไดก้าวไปสู่เป้าหมายนั้น ดังนั้น เจือจางตามสถานการณ์และกลไกแก้ปัญหาในตัวบุคคลในขณะหนึ่ง อาจทำให้ผู้อยู่อาศัยเกิดความพอใจต่อที่อยู่อาศัยในขณะนั้นได้ แม้ที่อยู่อาศัยนั้นจะไม่ตรงกับบ้านในอุดมคติ และเมื่อเจือจางตามสถานการณ์และปัจจัยอื่น ๆ แปรเปลี่ยนไป ก็อาจจะทำให้ผู้อยู่เปลี่ยนแปลงจากความพอใจเป็นความไม่พอใจในที่อยู่อาศัยอันเดียวกัน ในเวลาต่อมาได้

Berry and horton (Murphy,1975) ได้เสนอปัจจัยพื้นฐานในการเลือกที่อยู่อาศัยมี 3 ประการ คือ

1. ราคา หรือค่าเช่าที่พักอาศัย
2. ชนิดของที่พักอาศัย
3. ที่ตั้งของที่พักอาศัย

ปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้ มีความสัมพันธ์ควบคู่ไปกับเหตุผลส่วนตัวในการเลือกที่อยู่อาศัยของแต่ละบุคคลและยังขึ้นอยู่กับสถานภาพสมรส ขนาดครอบครัว และวิถีทางในการดำรงชีวิต ซึ่งจะมีผลต่อชนิดของชุมชนที่ต้องการจะอยู่ สถานที่ทำงาน รวมทั้งระยะทางจากบ้านไปยังแหล่งงานด้วย

Siegel (Hirsch,1973) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกที่อยู่อาศัยว่ามีปัจจัยที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility)
2. คุณภาพของสิ่งแวดล้อม เช่น ลักษณะทางสังคมของชุมชน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ บริการสาธารณะสำหรับชุมชน ความพึงพอใจที่ได้รับจากที่ตั้งนั้น เป็นต้น
3. ลักษณะที่ดินที่ใช้ในการปลูกสร้างบ้านและทำเลที่ตั้ง

Goodal (1974) กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกที่อยู่อาศัยว่าจะต้องพิจารณาคุณสมบัติของที่อยู่อาศัย 3 ประการ คือ

1. ลักษณะของบ้าน ได้แก่ ความเก่าใหม่ของบ้าน ขนาดของบ้านที่เหมาะสมกับขนาดครอบครัว และส่วนประกอบภายในบ้าน
2. ลักษณะของชุมชน ผู้อยู่อาศัยมักจะเลือกบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเหมือนกับตนเอง
3. ความสัมพันธ์ของที่ตั้งนั้น ๆ กับพื้นที่โดยรอบ ได้แก่ ความสะดวกในการเดินทางไปยังแหล่งงาน ย่านการค้า อุตสาหกรรม และการติดต่อสัมพันธ์กับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

แต่ในทางปฏิบัติ ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่อยู่อาศัย ได้แก่

1. รายได้ กล่าวคือ รายได้ ความพอใจ และการเลือกที่อยู่อาศัยจะมีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง เมื่อรายได้ของผู้อยู่อาศัยมากขึ้นเท่าใด โอกาสของการเลือกชนิดของบ้านที่ดั่ง และความพอใจ ในสิ่งที่ชอบก็จะได้รับการตอบสนองมากขึ้นเท่านั้น

2. การเข้าถึงแหล่งงาน อาจจะมีอิทธิพลต่อการกระจายตัวของประชากรมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ ครอบครัวจะต้องพิจารณาระหว่างความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งงานกับความเป็นไปได้หลาย ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากบ้านไปที่ทำงาน ราคาที่ดินที่เหมาะสมความต้องการด้านอื่น ๆ ในการติดต่อกับเมืองและสิ่งพอใจต่าง ๆ

3. สภาพครอบครัว การที่มีเด็กในครอบครัว มีผลสะท้อนต่อการใช้พื้นที่ของครอบครัว ยังมีเด็กมากเท่าไรก็ยิ่งเป็นเครื่องกระตุ้นให้ต้องการบ้านที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ นอกจากนี้บริเวณที่มีโรงเรียนที่มีมาตรฐานด้านการศึกษาดีตั้งอยู่ จะเป็นบริเวณที่ได้รับความสนใจในการเลือกเป็นที่ตั้งของที่อยู่อาศัยมากขึ้น ส่วนครอบครัวที่ไม่มีเด็ก มักชอบความสะดวกสบายในการเข้าถึงสิ่งที่น่าพอใจของเมือง และพอใจที่จะมีบ้านที่มีพื้นที่เล็กกว่า ซึ่งตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมือง

4. ปัจจัยอื่น ๆ รายได้และการเข้าถึงแหล่งงาน ไม่ใช่ปัจจัยเดียวเท่านั้นที่จำกัดขอบเขตแน่นอนว่า ผู้อยู่อาศัยจะอยู่ในบริเวณพักอาศัยโดยเฉพาะ การแบ่งแยกผิว เชื้อชาติ และชนชั้นก็มีผลต่อการเลือกที่อยู่อาศัยเช่นกัน

สำหรับการเลือกที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ Friedman and Harries (1991) ได้ให้ข้อพิจารณาในการเลือก ดังนี้

1. ด้านความต้องการพื้นที่ใช้สอย ควรพิจารณาว่า มีความต้องการพื้นที่ขนาดเท่าใดและที่อยู่ปัจจุบันมีพื้นที่ใดบ้างที่ไม่ได้ใช้ พิจารณาถึงโครงสร้างดิน และประตูอาจต้องมีการปรับให้ใหญ่ขึ้นเพื่อให้รถเข็นเข้า - ออกได้ พิจารณาถึงห้องรับแขก ซึ่งอาจจะมีไว้สำหรับเด็กและผู้มาเยือน พิจารณาถึงห้องสะสมและห้องสมุดเล็ก ๆ ซึ่งอาจจะรวมอยู่ใน

ห้องรับแขก พิจารณาถึงกิจกรรมที่ต้องใช้พื้นที่สำหรับความบันเทิง พิจารณาถึงพื้นที่ที่เป็นส่วนตัวและพิจารณาแก้ไขสิ่งต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสิ่งที่ตนต้องการ

2. ด้านวิถีการดำเนินชีวิต ควรพิจารณาวิถีการดำเนินชีวิตในบ้านเป็นหลัก เพราะหลังจากเกษียณอายุจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่บ้าน พิจารณาถึงการใช้เวลาหลังเกษียณ ถ้าชอบงานอดิเรกและสะสมสิ่งของก็ต้องมีพื้นที่สำหรับกิจกรรมเหล่านี้ พิจารณาถึงทำเลที่ตั้ง ที่มีสวนสนับสนุนในการดำเนินชีวิต และพิจารณาถึงการถูกรบกวนจากสิ่งรอบข้าง ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและความไม่พอใจ

3. ด้านความต้องการความเป็นส่วนตัว ควรพิจารณาถึงความต้องการความเป็นส่วนตัวมีมากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะกำหนดความยากง่ายในการเข้าถึงของเพื่อนบ้านพิจารณาถึงความต้องการในการฟังฟังผู้อื่น และพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างและวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความเป็นส่วนตัวที่เพียงพอที่จะทำอะไรคนเดียว ในขณะที่เพื่อนบ้านสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย

4. ด้านทำเลที่ตั้ง ควรพิจารณาในเรื่องความสามารถในการเข้าถึงบริการสาธารณะ เช่น การบริการขนส่งมวลชน พื้นที่จับจ่ายซื้อของ พื้นที่สันทนาการ โบสถ์และสถานทางวัฒนธรรม อีกทั้งควรพิจารณาในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงสำนักงาน แพทย์ รวมทั้งแหล่งการรักษาพยาบาลฉุกเฉิน

5. ด้านความปลอดภัย ควรพิจารณาจากเพื่อนบ้าน จากการพูดคุย ดูความภาคภูมิใจในการเป็นเจ้าของบ้าน ควรหลีกเลี่ยงบ้านที่อยู่ในบริเวณแหล่งเสื่อมโทรม พิจารณาเรื่องความสะดวกของชุมชน ถนนและทางเท้า สวน บริเวณพื้นที่เปิดโล่งและการควบคุมดูแลจากตำรวจ

6. ด้านการออกแบบที่พักอาศัยให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ จะพิจารณาได้โดยอาศัยข้อมูลจากนายหน้าอสังหาริมทรัพย์ ควรพิจารณาถึงบ้านชั้นเดียว เพราะสามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่าควรพิจารณาถึงกิจกรรมประจำวันที่ต้องง่ายต่อการเข้าถึงในพื้นที่ต่าง ๆ ของบ้าน ดูเรื่องความยากง่ายในการทำความสะอาด การบำรุงรักษาและการซ่อมแซม และพิจารณาถึงพื้นที่ที่ใช้ในการออกกำลังกายภายในบ้าน

อรพินท์ บุญนาค (2536) ได้กล่าวถึงการเลือกที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุว่าควรพิจารณาถึง

1. ด้านการบริการ ควรจะพิจารณาถึง การบริการด้านสุขภาพ การบริการด้านขนส่งมวลชน ห้องสมุดสาธารณะและการบริการด้านการศึกษาต่อเนื่อง
2. ด้านความปลอดภัย ควรจะพิจารณาในบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงของเพื่อนบ้านน้อย การเปลี่ยนแปลงเพื่อนบ้านบ่อย ๆ แสดงถึงการมีอาชญากรรมในบริเวณนั้นสูง พิจารณาจากขนาดประชากรเพราะยิ่งประชากรมากอาชญากรรมย่อมเกิดขึ้นมาก
3. ด้านการใช้เวลารว่าง การเลือกที่อยู่อาศัยในวัยเกษียณอายุ จะมีความสัมพันธ์กับการใช้เวลารว่าง เนื่องจากวัยเกษียณอายุเป็นวัยที่มีเวลารว่างมากนั่นเอง
4. ด้านที่อยู่อาศัย พิจารณาถึงรูปแบบ ราคาของที่อยู่อาศัย ภาษีทรัพย์สิน (Property Taxes) อายุอาคาร และการใช้พลังงานในบ้าน ทั้งนี้ โดยปัจจัยที่กำหนด คือ ค่าใช้จ่ายในการอยู่อาศัย ภาษีทรัพย์สิน และระบบการจ่ายเงินกู้

แนวความคิดเกี่ยวกับการย้ายที่อยู่อาศัย

การย้ายที่อยู่อาศัยภายในเมือง ไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือใหญ่เกิดขึ้นไม่เว้นแต่ละวัน การย้ายที่อาศัยจากบ้านหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อกิจวัตรประจำวันและบริเวณที่อยู่อาศัยการศึกษาทำความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงย้ายที่อยู่อาศัยจะมีประโยชน์ต่อการประเมินผลการตัดสินใจของบุคคลและของส่วนรวมไปในตัว การศึกษาการย้ายที่อยู่อาศัยทำให้เข้าใจพฤติกรรมบางอย่างของชาวเมือง (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2527)

1. สาเหตุของการย้ายที่อยู่อาศัย

การย้ายที่อยู่อาศัยประกอบด้วย การตัดสินใจหาที่อยู่ใหม่ และการค้นหาเลือกที่อยู่ใหม่ การตัดสินใจเลือกที่อยู่ใหม่อาจขึ้นกับค่านิยมของคนเราเองหรือเกี่ยวกับวิถีชีวิตสภาพบ้านที่ต้องการหรือละแวกที่ต้องการอาศัยแม้ว่าค่านิยมเหล่านี้จะเป็นเรื่องวัดยากคือเป็นเรื่องของแต่ละคนแต่ก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของแต่ละคน นอกจากนี้อาจเกี่ยวกับตัวบ้านที่จะ

ค้นหาจะใหญ่เล็กเพียงใด มีกี่ห้อง และราคาเป็นอย่างไร เป็นต้น การเลือกที่อยู่อาศัยใหม่มีมูลเหตุมาจาก

1.1 ความจำเป็นต้องย้ายออกจากที่อยู่เก่าด้วยเหตุผลนานาประการ เช่น ถูกไล่ที่ ถูกไล่ออก ตลอดจนไม่สามารถเสียดำเช่าได้

1.2 เกิดจากความจำเป็นในการปรับฐานะทางสังคม เช่น แต่งงาน ตาย หรือหย่าร้างเกิดขึ้นในครอบครัว หรือเกิดเปลี่ยนงานใหม่ หรือรายได้ของครอบครัวเปลี่ยนไป

1.3 ความต้องการในเรื่องที่อยู่อาศัยเปลี่ยนไป อันอาจเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมบางอย่างภายในบ้านเปลี่ยนไป เช่น ขนาดของครอบครัวใหญ่ขึ้น

1.4 เกิดจากแรงดึงดูดของย้ายที่อยู่อาศัยกันเกิดขึ้นในแถบชานเมืองเป็นดึงดูดสำหรับสาเหตุต่าง ๆ ใน 2 ข้อ แรกอาจจัดเรียกว่าเป็นการย้ายที่อยู่แบบถูกบังคับ (Forced moves) ส่วนสองประการหลังเป็นแบบสมัครใจ (Voluntary moves)

2. แรงกระตุ้นอันช่วยให้เกิดการย้ายที่อยู่อาศัย

แทนที่จะพิจารณาสาเหตุเป็นแบบรวม ๆ อาจแบ่งสาเหตุออกเป็นข้อย่อย ๆ อีกรีกได้ ซึ่งทั้งหมดนี้จัดเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการย้ายเคหสถาน ซึ่งประกอบด้วยแรงกระตุ้นที่ไม่พึงปรารถนา และแรงกระตุ้นอันพึงปรารถนา

2.1 แรงกระตุ้นที่ไม่พึงปรารถนาประกอบด้วย

ก. ขนาดของเคหสถาน แรงกระตุ้นที่สำคัญอันทำให้คนเราต้องย้ายที่อยู่ใหม่ คือ ไม่พอใจที่อยู่อาศัยเก่า ซึ่งอาจเกิดได้ทั้งในวัยเริ่มต้นครอบครัวและวัยชรา วัยเริ่มต้นสมาชิกครอบครัวจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนวัยชราจำนวนสมาชิกลดน้อยลงอาจต้องมีการปรับขนาดของบ้านให้พอดีกับความต้องการ แต่ทั้งหมดนี้ก็ขึ้นอยู่กับสัณฐานวิทยาของเจ้าของบ้านเป็นใหญ่ว่าเขาพอใจเนื้อที่ภายในบ้าน เช่น จำนวนห้องพอเพียงกับจำนวนสมาชิกครอบครัวเพียงใด

ข. ราคาบ้าน ปัญหาราคาทรัพย์สิน คือ ด้วบ้านรวมทั้งที่ดินอาจเป็นสาเหตุให้เกิดการโยกย้ายที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายที่เช่าบ้านแพงขึ้นเรื่อย ๆ ก็อาจมีการย้ายที่อยู่ใหม่ในรายที่มีฐานะดีขึ้นก็อาจขยับขยายไปอยู่ตัวเคหสถานที่มียุทธศาสตร์สูงขึ้นก็ได้

ค. สภาพตัวบ้านและละแวกที่อาศัยสภาพทั่วไปของตัวบ้าน และละแวกที่อยู่อาศัย ซึ่งเกี่ยวข้องกับกับการดูแลรักษา ความสะอาด และปราศจากสิ่งรบกวน เป็นองค์ประกอบสำคัญของสภาพแวดล้อมรอบบ้าน ผู้ที่ตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่พึงปรารถนาก็คงอยากที่จะหาที่อยู่ใหม่ถ้าหากเป็นไปได้

ง. ความสะดวกในการเข้าถึง ความสะดวกในเรื่องการเดินทางไปทำงาน ทำธุรกิจตลอดจนรับบริการบริการต่าง ๆ เป็นมูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้คนย้ายที่อยู่ใหม่แต่ในขณะเดียวกันถ้าหากที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้ใจกลางเมืองเกินไปใกล้ศูนย์การค้า โรงเรียน โรงพยาบาล หรือสถานพักผ่อนออกกำลังกาย และใกล้ที่ทำงานก็อาจจะไม่เหมาะอีกเพราะอาจเป็นแหล่งที่มีเสียงรบกวนยวดยานพาหนะและกลิ่นเหม็นจากโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นความสะดวกในการเข้าถึงจึงเป็นปัญหาสองแง่สองนัยเป็นเรื่องต่างจิตต่างใจ หรือพฤติกรรมของแต่ละคนมากกว่า

จ. ลักษณะสภาพแวดล้อมของละแวกที่อยู่โดยทั่วไป หมายถึง องค์ประกอบทางสังคมของย่านที่อยู่อาศัยซึ่งเปลี่ยนไปในทางใด เช่น โครงสร้างของประชากรในละแวกเปลี่ยนไปอาจมีการย้ายถิ่นเข้ามามาก พวกที่ย้ายเข้ามามีฐานะที่ต่ำกว่ากว่าพวกที่อยู่เก่า หรือสภาพสาธารณูปโภคในหมู่บ้านกำลังอยู่ในสภาพที่แยลง สภาพดังกล่าวทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ก่อนอาจต้องพิจารณาปรับตัว คือ อาจย้ายที่อยู่อาศัยได้

2.2 แรงกระตุ้นอันพึงปรารถนา

ประกอบด้วยสาเหตุต่าง ๆ กันตั้งแต่แรงดึงดูดจากเขตที่อยู่อาศัยอื่นซึ่งมีวิถีชีวิตตามที่ผู้นั้นต้องการ หรือไม่มีสภาพแวดล้อมเหมือนดังที่คาดหวัง สมมุติว่าพบที่ต้องการก็อาจย้ายเข้าไปอยู่ได้ สาเหตุในการดึงดูดอื่น ๆ อาจมีดังนี้

ก. ความหวังในเรื่องการอยู่ดีกินดี แรงต้านทางด้านนี้เกิดจากความสะดวกสบายทางวัตถุของสังคมสมัยใหม่ในแง่ทำเลที่ตั้งที่อยู่อาศัย ซึ่งสนองความต้องการดังกล่าวได้ดี คือ อพาร์ทเมนต์อันตั้งอยู่ในเมืองใกล้กับความสะดวกทุกอย่าง ซึ่งอาจถูกใจคนโสด หรือคู่แต่งงานที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวซึ่งยังไม่มีบุตร และในขณะเดียวกันอาจดึงดูดคู่สามีภรรยา ที่ชราแล้วและไม่มีบุตรเป็นภาระอีกแล้ว เช่นกันกับการดูแลรักษาบ้านขนาดใหญ่ และการขาดความสะดวกเป็นปัญหาของคนในวัยเหล่านี้

ข. ความหวังชื่อเสียงทางสังคม ส่วนมากเกิดจากวิถีชีวิตในอาชีพที่ประกอบและชุมชนที่อยู่อาศัย โดยทั่วไปในสังคมตะวันตกก็คือ การมีเทศสถานอยู่ตามชานเมือง เพราะเป็นละแวกของชุมชนชั้นกลางขึ้นไปบ้านช่องก็มีราคาแพงและมักจะได้รับการดึงดูดโฆษณาจากผู้จัดสรรที่ดินว่าเป็นละแวกที่อยู่อาศัยของชุมชนที่มีฐานะดีเหมือน ๆ กัน

ค. ความหวังเกี่ยวกับครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเติบโตของเด็ก ๆ ตัวบ้านสนามหญ้าและอุปกรณ์อื่น ๆ ซึ่งได้รับการตกแต่งอย่างดีและเป็นปัจจัยดึงดูดให้ครอบครัวของชนชั้นกลางขึ้นไปอาศัยอยู่ในย่านเดียวกัน

ง. ความหวังเกี่ยวกับชุมชน เรื่องจัดเป็นวิถีชีวิตซึ่งประสบผลสำเร็จถ้ามีการพบปะติดต่อกับผู้ที่มีฐานะทางสังคมเหมือนกันในสังคมตะวันตกจะเห็นได้ชัดจากกลุ่มชนที่มีชีวิตคล้ายกับจะอยู่ในละแวกเดียวกัน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มฮิปปีหรือโบฮีเมียน และกลุ่มข้าราชการบ้านาญ เป็นต้น

2.3 แรงต้านทานการย้ายที่อยู่อาศัย

แม้ว่าแรงกระตุ้นภายนอกเป็นแรงดึงดูดให้มีการย้ายที่อยู่อาศัย ผนวกเข้ากับแรงผลักดันภายในให้คนเราคิดที่จะย้ายที่อยู่อาศัยมีมากก็ตาม ในบางครั้งคนเราก็มีอาจย้ายที่อยู่อาศัยได้เพราะยังมีแรงต้านทานการย้ายที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นได้เช่นกันแรง ดังกล่าวอาจระงับ การคิดหาที่อยู่อาศัยใหม่เสียเลยก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนรอนในการย้ายสูงเมื่อคิดเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการย้ายที่อยู่ใหม่ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับทุนรอนในการย้ายอีกดังนี้

ก. ลักษณะการถือครองไม่ว่าจะพิจารณาในด้านเศรษฐกิจ จิตวิทยาหรือทางกายภาพก็ตามที่ โดยทั่วไปผู้เป็นเจ้าของบ้านไม่ค่อยคิดที่จะย้ายบ่อยเหมือนผู้ที่เช่าอยู่ถ้าไม่ต้องคำนึงถึงอายุหรือรายได้ผู้เช่าบ้านอยู่มีแนวโน้มที่จะย้ายที่อยู่มากกว่าผู้เป็นเจ้าของบ้านเอง

ข. ระยะเวลาอาศัย การอาศัยอยู่ในที่หนึ่งนาน ๆ จะช่วยลดความเป็นไปได้ในการย้ายให้น้อยลงทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกิดนิสัยความเคยชินกับที่อยู่เก่าไม่อยากจะไปปรับตัวเข้ากับที่ใหม่

ค. พลังทางสังคม ครั้งหนึ่งเคยเข้าใจกันว่าการอยู่ใกล้เพื่อนฝูงและญาติสนิทเป็นปัจจัยสำคัญจึงทำให้คนเราต้องย้ายบ้านไปอยู่ใกล้บุคคลเหล่านั้น แต่ในปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวอยู่ในขั้นสงสัยเสียแล้ว ทั้งนี้ยกเว้นกลุ่มผู้สูงอายุอื่นต้องพิจารณาในเรื่องคุณภาพของการติดต่อซึ่งกันและกันแทนที่จะมองเฉพาะระยะทาง ถ้าบุคคลผู้นั้นเห็นว่าเขามีบทบาทสำคัญทางสังคมที่จะย้ายไปอยู่ใหม่อาจทำให้เขาตัดสินใจย้ายมากขึ้นก็ได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประพันธ์พงศ์ เวชชาชีวะ (2537) ได้ทำการสำรวจความต้องการโครงการบ้านพักอาศัยผู้สูงอายุ พบว่า

1. สาเหตุของการใช้บริการ โดยมากให้เหตุผลว่าไม่ต้องการสร้างภาระให้กับบุตรหลาน รองลงมาคือ ต้องการรู้จักหรือพบปะเพื่อน ได้พูดคุยเข้าสังคม เหตุผลสุดท้าย คือ สุขภาพไม่ค่อยดีต้องการผู้ช่วยเหลือ

2. กลุ่มผู้สูงอายุที่จะเข้ามาใช้บริการ โดยส่วนมากจะอยู่ในกลุ่มอายุระหว่าง 55-65 ปี ที่สนใจเข้ามาใช้บริการ

3. อาชีพที่ให้ความสนใจในการใช้บริการ คือ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มผู้ที่ทำงานบริษัทเอกชน และกลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว

4. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้านพักผู้สูงอายุ พอสรุปได้ดังนี้

- ชอบลักษณะอาคารที่พักเป็นบ้านหลัง ๆ มากกว่าอาคารสูง
- ชอบห้องพักเดี่ยว
- ให้มีเครื่องปรับอากาศ
- ให้มีห้องน้ำภายในห้องพัก
- ต้องการให้มีโทรทัศน์ ตู้เย็น และโทรศัพท์
- ด้านอาหาร ต้องการให้เปิดโอกาสเลือกรับประทานเองได้ ไม่ใช่จัดมาให้เป็นมือ ๆ หรือเป็นอาหารชุด

- ให้มีสวนสาธารณะหรือสนามหญ้า ห้องสมุด ห้องพักผ่อน สนามกีฬา ห้องออกกำลังกาย กีฬาในร่ม สระว่ายน้ำ

จากการศึกษาวิจัยของ สุทธิพงศ์ บุญฤทธิ์ (2538) เรื่อง “ความต้องการที่อยู่อาศัยเมื่อถึงวัยเกษียณอายุ ของข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร” มีผลการวิจัยดังนี้

1. ด้านความต้องการที่อยู่อาศัย จากการศึกษพบว่า ข้าราชการตำรวจกลุ่มตัวอย่างยังไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง จำนวนร้อยละ 31.60 และมีเฉพาะที่ดินยังไม่ได้ปลูกสร้างบ้าน ร้อยละ 13.40 สำหรับกลุ่มที่ยังไม่มีที่อยู่อาศัย พบว่า มีความต้องการบ้านเดี่ยวสร้างเองมากที่สุด รองลงมาคือ ต้องการบ้านเดี่ยวจัดสรร บ้านไร่หรือสวนเกษตรและทาวน์เฮ้าส์ ตามลำดับ สำหรับกลุ่มที่มีที่ดินเปล่า ส่วนมากต้องการที่จะสร้างบ้านเดี่ยว

2. ด้านแนวทางการดำเนินชีวิตเมื่อเกษียณอายุ พบว่า ส่วนใหญ่คาดว่าจะอยู่กับคู่สมรส รองลงมาคือ บุตรชาย และบุตรสาว เจ้าหน้าที่กลุ่มตัวอย่างส่วนมากคาดว่าจะมีรายได้จากบำนาญประมาณเดือนละ 10,000 - 12,500 บาท ส่วนมากจะนำรายได้จากบำนาญเป็นค่าใช้จ่ายยามเกษียณอายุ และคาดว่าจะทำงานส่วนตัวหลังจากเกษียณอายุราชการแล้ว

3. ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนพักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ส่วนมากเห็นด้วยที่จะจัดให้มีการสร้างชุมชนพักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะขึ้น เพราะจะได้เป็นที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีที่พักพิง สำหรับผู้ที่เหมาะสมในการดำเนินการชุมชนพักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ คือ ภาครัฐบาล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย